

Työryhmämuistio MMM 2003: 23

Puutarhatuotannon strategiatyöryhmän loppuraportti

Helsinki 2003

Maa- ja metsätalousministeriölle

Maa- ja metsätalousministeriö asetti 7.8.2002 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia tulevaisuusstrategia Suomen puutarhatuotannolle. Työryhmän tuli saada työnsä valmiiksi 30.6.2003 mennessä, mutta sille myönnettiin jatkoaikaa 31.12.2003 asti.

Työryhmän puheenjohtajaksi maa- ja metsätalousministeriö määräsi ylitarkastaja Birgitta Vainio-Mattilan ja varapuheenjohtajaksi ylitarkastaja Niina Kauhajärven maa- ja metsätalousministeriöstä. Työryhmän jäseniksi nimettiin puutarha-asiamies Bo Linde Svenska lantbruksproducenternas centralförbundet rf:stä, toiminnanjohtaja Ismo Ojala Puutarhaliitto ry/Kauppapuutarhaliitto ry:stä, asiamies Niko Pulli Päivittäistavarakauppa ry:stä, elintarvikeasiantuntija Riitta Tainio Suomen Kuluttajaliitto ry:stä, toimitusjohtaja Timo Taulavuori Kotimaiset Kasvikset ry:stä ja puutarha-asiamies Mika Virtanen Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry:stä. Työryhmän sihteeriksi maa- ja metsätalousministeriö määräsi ylitarkastaja Veli-Pekka Reskolan maa- ja metsätalousministeriöstä.

Työryhmä kokoontui kaikkiaan 17 kertaa. Työryhmä kuuli työssään seuraavia asiantuntijoita: maatalousylitarkastaja Jarmo Salosta maa- ja metsätalousministeriöstä, professori Risto Tahvosta Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksesta, viljelypäällikkö Elisa Tikanmäkeä Saarioisten Säilyke Oy:stä, toiminnanjohtaja Hannu Saloa Hedelmän- ja Marjanviljelijäin liitto ry:stä, toiminnanjohtaja Jyri Uimosta Taimistoviljelijät ry:stä, luomuasiantuntija Mikko Rahtolaa Puutarhaliitto ry:stä, tuoteryhmäjohtaja Jari Simolinia Ruokakesko Oy:stä sekä ylitarkastaja Tarja Haarasta ja ylitarkastaja Esa Hiivaa maa- ja metsätalousministeriöstä. Lisäksi pidettiin erilliset kokoukset puutarha-alan neuvontaan ja työvoimaan liittyvistä asioista. Neuvonnasta asiantuntijoina kuultiin kehityspäällikkö Terhi Taulavuorta ProAgria Maaseutukeskusten Liitosta, kehityspäällikkö Irmelin Nymania ProAgria Svenska Lantbrukssällskapens Förbundista, vihannestuotannon erikoiskonsulentti Tom Murmannia Kauppapuutarhaliitto ry:stä, puutarhaneuvoja Tytti Muurosta ProAgria Etelä-Savosta ja kehityspäällikkö Katarina Lassheikkiä Puutarhaliitto

ry:stä. Työvoimasektorin asiantuntijoina kuultiin työehtosihteeri Sirpa Savea Puu- ja erityisalojen liitosta ja toimitusjohtaja Veli-Matti Rekolaa Maaseudun Työnantajaliitosta.

Joulukuussa 2002 työryhmä järjesti puutarha-alan asiantuntijoille ja yrittäjille avoimen seminaarin "Puutarhatuotannon tulevaisuus Suomessa", jossa alustajina toimivat toimitusjohtaja Pekka Metsola Puutarhaliitto ry:stä ja professori Risto Tahvonen Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksesta. Maa- ja metsätalousministeriön internetsivuille avattiin myös puutarhastrategiaa koskeva keskustelupalsta.

Puutarha-alan tarkastelu rajattiin työryhmässä niin, että tarkastelun ulkopuolelle jäivät sekä viherala että ruokaperunan tuotanto. Viheralalle on valmisteilla oma strategiansa ympäristöministeriön johdolla.

Saatuaan työnsä päätökseen työryhmä luovuttaa sen kunnioittaen maa- ja metsätalousministeriölle.

Helsingissä 5. joulukuuta 2003

Birgitta Vainio-Mattila

Niina Kauhajärvi

Bo Linde

Ismo Ojala

Niko Pulli

Riitta Tainio

Timo Taulavuori

Mika Virtanen

Veli-Pekka Reskola

YHTEENVETO

Euroopan unionin jäsenyysvuosien aikana puutarhataloudessa on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Puutarhayritysten lukumäärä on vähentynyt lähes neljänneksellä, mutta samanaikaisesti sekä avomaaviljelmien että kasvihuoneyritysten koko on kasvanut. Puutarhatalouden kokonaistuotto on pysynyt melko samalla tasolla koko EU- jäsenyyden ajan, mutta markkinahintainen tuotto on kasvanut kuitenkin selvästi jäsenyytemme alkuvuosista.

Euroopan unioniin liittymisen jälkeen puutarhatalouden suhteellinen painoarvo muuhun maatalouteen nähden on kasvanut ja tämän kehityksen odotetaan jatkuvan myös tulevaisuudessa. Puutarhatalouden osuus ilman tukia lasketusta maataloustuotannon tuotosta on kasvanut ja tämän kehityksen odotetaan jatkuvan. Puutarhatuotannon myyntitulot ovat tällä hetkellä suuruudeltaan samaa luokkaa kuin koko muun kasvinviljelysektorin myyntitulot yhteensä.

Puutarhatuotannon EU- jäsenyysaikaisessa kehityksessä myönteistä on ollut kotimaisen tuotannon markkinaosuuden säilyminen korkealla tasolla. Suomalaiset kuluttajat ovat edelleenkin halunneet ostaa Suomessa tuotettuja tuotteita. Puutarhayritysten keskimääräinen kannattavuus on kuitenkin heikko, minkä vuoksi toiminnan jatkuvuutta turvaavia investointeja ei ole tehty riittävästi. EU- jäsenyysaikana yritysten tuotantovälineiden keski-ikä on noussut huolimatta käytettävissä olleista investointituista.

Työssään työryhmä tarkasteli puutarha-alan kehitystä seuraavien kymmenen vuoden aikana. Tämän pidemmälle menevää tarkastelua työryhmä ei nähnyt realistisena, koska jo kymmenen vuodenkin ennustaminen on vaikeaa.

Tarkastellessaan puutarha-alan kehityksen eri suuntia työryhmä totesi, että puutarha-alan nykyisen kehityksen jatkuminen johtaa kohti suppeampaa tuotantoa ja heikompaa työllisyyttä. Työryhmä arvioi, alan kehityksen suuntaan voidaan kuitenkin vaikuttaa valtiovallan ja yrittäjien toimenpiteillä. Elinkeinon hallittu ja nousujohteinen rakennekehitys edellyttää, että kuluttajat edelleenkin haluavat ostaa kotimaisia puutarhatuotteita ja että puutarhayrityksillä on valmiudet lisätä ja monipuolistaa tarjontaansa kysynnän mukaan. Positiivinen kehitys edellyttää myös, että alaa tukevilla toiminnoilla kuten opetuksella, tutkimuksella ja neuvonnalla on käytössään riittävästi voimavaroja täysipainoiseen kehitystyöhön ja ajanmukaiseen toimintaan. Tukijärjestelmiä tulisi kehittää niin, että ne tukevat laadukasta ja kannattavaa puutarhatuotantoa ja siihen liittyviä investointeja aiheuttamatta kuitenkaan kilpailun vääristymistä.

Suomalaisen puutarhatuotannon kilpailukyvyn ja edellä kuvatun positiivisen kehityksen turvaamiseksi tulevaisuudessa työryhmä asetti tavoitteille ja toimenpiteille neljä pääaluetta:

- 1) markkina- ja kuluttajalähtöisen toiminnan vahvistaminen puutarha-alalla**
- 2) kannustavan tukipolitiikan harjoittaminen ja kustannustekijöiden hallinta**
- 3) puutarha-alaa tukevien toimintojen voimavarojen turvaaminen**
- 4) ympäristö- ja puutarhapolitiikan yhteensovittaminen**

markkinaosuuden ylläpitämiseksi kaupassa on oltava jatkuvasti tarjolla hyvä ja laadukas valikoima kotimaisia tuotteita kysyntää vastaavasti. Tuottajien yhteistyötä kehittämällä voidaan helpottaa ja tehostaa kotimaisten tuotteiden kauppaan toimittamista. Tulevaisuudessa kauppa haluaa ostaa tarvitsemansa tuotteet keskitetysti entistä harvemmilta tavarantoimittajilta.

Kannustavan tukipolitiikan tavoitteena on jatkossakin tarjota omistajayrittäjien hallinnassa oleville puutarhayrityksille tulo- ja rakennetukia, joiden avulla vahvistetaan puutarha-alan kilpailukykyä. Tuet on kohdistettava aktiivisesti toimiville ja kehittyville yrityksille. Tukipolitiikan on oltava pitkäjänteistä ja johdonmukaista ja sen on kohdeltava maan eri osissa toimivia yrityksiä tasapuolisesti. Työryhmä esittääkin, että tulotukijärjestelmien tulisi jatkua nykyisessä muodossaan ja tasoltaan pääosin yhtenäisenä koko maassa. Tulotukien vaikutuksia on arvioitava säännöllisin väliajoin, jotta varmistetaan tukien oikea kohdentuminen. Myös rakennetukijärjestelmä on toteutettava koko maassa yhtenäisillä ehdoilla ja mahdollisimman pitkäjänteisesti. Puutarha-alalla erityisesti energian verotuskäytäntöön, tuotteiden arvonlisäverokantaan ja työvoimaan liittyvät kustannustekijät ovat avainasemassa kannattavuutta tavoiteltaessa. Tuotantopanosten osalta työryhmä on erityisesti huolissaan jatkuvasti kaventuvasta torjunta-aineiden valikoimasta.

Puutarha-alan kehittymistä tukevat alan tutkimus, erikoistunut puutarhaneuvonta, hankkeiden muodossa tapahtuva kehittämistyö sekä alalle ammattitaitoista työvoimaa tuottava koulutus. Puutarha-alalla tarvitaan biologisen tutkimuksen lisäksi panostusta myös taloustutkimukseen ja tuotantotekniikkaan liittyvään tutkimukseen. Rajalliset tutkimusresurssit on kohdennettava keskeisimpiin viljelykasveihin ja aiheisiin, joista tulokset ovat kohtuullisella aikaviiveellä sovellettavissa kotimaiseen tuotantoon.

Puutarha-alan yrittäjien erikoistuminen ja heidän ammattitaitonsa kasvaminen asettavat neuvonta- ja asiantuntijapalvelut kasvavien haasteiden eteen. Asiantuntijoiden määrä onkin mitoitettava niin, että he pystyvät viljelijöiden tapaan erikoistumaan eri tuotannonaloille. Asiantuntijoiden sijoitusorganisaatioiden on panostettava henkilöstön ammattitaidon kehittämiseen niin koulutuksella kuin kansainvälisiä yhteyksiä lisäämällä.

Puutarha-alan koulutusta on kehitettävä niin, että peruskoulutuksen suhde työvoiman tarpeeseen on tasapainossa. Puutarhaopetuksen valtakunnan tason kehitystä seuraamaan ja koulutuksen määrästä, sisällöstä ja resursoinnista suosituksia antamaan on tarpeen perustaa puutarha-alan koulutuksen asiantuntija- ja viranomaiselin. Myös panostusta puutarhaelinkeinon valtakunnallisiin sekä alueellisiin kehittämishankkeisiin on lisättävä.

Puutarha-alan ympäristöohjausta toteutetaan osana yleistä lainsäädäntöä. Työryhmän mukaan puutarhatuotantoa koskevat ympäristölainsäädännön muutokset on toteutettava niin, että yrityksillä on riittävästi siirtymäaikaa muutoksiin sopeutumiseen. Ympäristö- ja puutarhapolitiikan yhteensovittamisen parantamiseksi puutarha-alaa koskevan ympäristölainsäädännön valmistelussa tulisi mukana olla myös tätä alaa tuntevia asiantuntijoita. Ympäristönäkökohtien huomioimista puutarhatuotannossa on edistettävä maatalous- ja ympäristöhallinnon sekä viljelijäjärjestöjen yhteistyössä toteuttamalla koulutuksella ja tiedotuksella.

Sisällysluettelo

1. Taustaa.....	7
1.1 Aikaisemmat puutarha-alan strategiatyöt.....	7
1.1.1 Puutarhaelinkeinon kehittämistyöryhmän mietintö.....	7
1.1.2 Puutarhapolitiikan painopistealueet ja toimenpide-ehdotukset valtiolle.....	7
1.2 Maatalouden strategiaprojekti ja sen puutarha-alaa koskevat linjaukset.....	8
1.2.1 Puutarha-alan käsittely maatalouden strategiaprojektissa.....	9
1.3 Muut lähialojen strategiatyöt.....	10
2. Suomen puutarhatuotannon nykytilanne.....	10
2.1 Yleiskatsaus elinkeinoalaan ja sen toimintaympäristöön.....	10
2.2 Eri tuotannonalojen tilanteet.....	13
2.2.1 Avomaavihannekset ja sienet.....	13
2.2.2 Marjat ja hedelmät.....	15
2.2.3 Kasvihuonetuotanto.....	17
2.2.4 Taimitarhatuotanto.....	19
2.3 Puutarhapolitiikka.....	20
2.3.1 EU:n yhteinen markkinajärjestely.....	20
2.3.2 Tukipolitiikka.....	21
2.3.3 Yrittäjien yhteistyö.....	23
2.3.4 Menekinedistäminen.....	24
2.3.5 Laatutyö.....	25
2.4 Puutarha-alan kehittäminen.....	26
2.4.1 Tutkimus.....	26
2.4.2 Koulutus.....	29
2.4.3 Neuvonta.....	30
2.4.4 Työvoima.....	31
3. Kehitysnäkymät.....	32
3.1 Kansainvälinen kehitys.....	32
3.1.1 EU:n yhteinen maatalouspolitiikka.....	32
3.1.2 Maailmankauppajärjestö (WTO).....	34
3.1.3 EU:n laajentuminen.....	35
3.2 Puutarha-alaan vaikuttavat yleiset kehitystrendit.....	36
3.3 Puutarhasektorin kehitysnäkymät.....	38
3.3.1 Syötävät puutarhatuotteet.....	38
3.3.2 Koristekasvit ja taimitarhatuotteet.....	39
4. Tulevaisuuden vaihtoehtoisia kehityssuuntia.....	40
4.1 Positiivisen kehityksen tunnusmerkkejä.....	40
4.2 Negatiivisen kehityksen tunnusmerkkejä.....	41
5. Tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset.....	42
5.1 Markkina- ja kuluttajälähtöisen toiminnan vahvistaminen puutarha-alalla.....	43
5.1.1 Laatutyö tuotannossa ja jakeluketjussa.....	43
5.1.2 Puutarhatuotteiden valikoiman ylläpito ja laajentaminen.....	44
5.2 Kannustavan tukipolitiikan harjoittaminen ja kustannustekijöiden hallinta.....	45
5.2.1 Tulotuet.....	45
5.2.2 Rakennetuet.....	47
5.2.3 Kustannustekijät.....	48
5.3 Puutarha-alaa tukevien toimintojen voimavarojen turvaaminen.....	50
5.4 Ympäristö- ja puutarhapolitiikan yhteensovittaminen.....	52
5.5 Yhteenvedo toimenpiteistä ja toteutuksen seuranta.....	53

Liite 1: Puutarhatuotteiden arvonlisäveroprosentit eri EU-maissa

Liite 2: Gatt-maataloussopimuksen tukilaatikat

1. Taustaa

Puutarhasektorin kehittämisen suunnittelussa on otettava huomioon monia muista alkutuotantoaloista poikkeavia erityiskysymyksiä, joten on perusteltua tarkastella puutarhasektorin kehittämistä koskevia poliittisia linjauksia omana kokonaisuutenaan eikä vain maataloussektorin osana. Tämän työryhmämietinnön tarkoituksena on tehdä katsaus puutarha-alan tämänhetkiseen tilanteeseen ja antaa tämän pohjalta suosituksia puutarha-alaa ohjaavan politiikan tulevaisuuden linjauksista.

1.1 Aikaisemmat puutarha-alan strategiatyöt

1990-luvulla tehtiin kaksi työryhmämuistiota puutarha-alan kehittämiseksi: Puutarhaelinkeinoon kehittämistyöryhmän mietintö vuonna 1992 ja Puutarhapoliitiikan painopistealueet ja toimenpide-ehdotukset valtiolle vuonna 1997.

1.1.1 Puutarhaelinkeinoon kehittämistyöryhmän mietintö

Maatilahallituksen asettama Puutarhaelinkeinoon kehittämistyöryhmä teki työnsä aikana, jolloin Suomen liittyminen EU:hun oli vielä epävarmaa. Elinkeinoon toimintaympäristön muutoksia arvioitiin kahden vaihtoehdon puitteissa eli silloinen lisensiointi olisi korvattu tulleilla tai tuontisuoja poistuisi vähitellen kokonaan EY:n piirissä.

Työryhmä oli sitä mieltä, että EY:öön liittyminen vaikuttaisi haitallisesti Suomen puutarhaviljelyn kehittämiseen. Samoin työryhmä piti haitallisena myös tariffikaation toteuttamista. Puutarhatuotteiden tuonnin vapauttamisesta ei ollut osoitettavissa millekään taholle merkittävää hyötyä.

Työryhmän toimenpide-ehdotukset koskivat tuontijärjestelmää, tukipolitiikkaa, rahoitusta, tuloverotusta, kasvinsuojelu- ja torjunta-ainelainsäädäntöä, liikevaihtoverotusta, menekin edistämistä ja työvoimakustannuksia. Työryhmä esitti mielipiteensä myös erilaisista puutarhatuotantoa tukevista toimenpiteistä, kuten neuvonnasta, tutkimuksesta ja koulutuksesta sekä viennistä.¹

1.1.2 Puutarhapoliitiikan painopistealueet ja toimenpide-ehdotukset valtiolle

Maa- ja metsätalousministeriö asetti vuonna 1995 työryhmän selvittämään puutarhatuotannon EU- ja kansallisten tukien merkitystä sekä puutarhamarkkinoiden ja -tuotannon ja tuotannon rakenteen kehitystrendejä. Se päätyi esittämään valtiovallalle ja osittain alan omille järjestöille yli 30 toimenpide-ehdotusta. Oleellisimmaksi katsottiin se, että puutarhatuotannon tukien taso tulisi neuvotella sellaiseksi, että se varmistaa taloudellisesti

¹ Puutarhaelinkeinoon kehittämistyöryhmän mietintö. Maatilahallitus 1992

kannattavan puutarhatuotannon ja sen myötä kotimaisten puutarhatuotteiden riittävän saatavuuden.

Erilaisten tukiin liittyvien ehdotusten lisäksi työryhmä esitti toimenpiteitä koskien mm. energia- ja arvonlisäverotuksen helpottamista puutarha-alalla, laatu järjestelmien käyttöönottoa puutarhayrityksissä, alan tilastoinnin kehittämistä ja kausityövoiman saannin turvaamista. Lisäksi työryhmän mielestä puutarhatuotannon laajuus ja merkitys olisi otettava huomioon tutkimus- ja neuvontavaroja jaettaessa. Työryhmä päätyi myös esittämään, että puutarhatuotannon eri sektoreilla laadittaisiin tuote- tai tuoteryhmäkohtaisia strategioita yhteistyössä viljelijöiden, kaupan ja alan teollisuuden kanssa.

Monet työryhmän esittämistä toimenpide-ehdotuksista ovat edelleen ajankohtaisia. Osa ehdotuksista on saanut jatkotoimia. Esimerkiksi Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen taloustutkimusyksikkö teki selvityshankkeen puutarhatilastojen yhteensovittamisesta, Suomen elintarviketalouden laatustrategiatyöryhmässä on mukana edustus myös puutarhajärjestöistä ja mansikalle on laadittu tuotekohtainen strategia.

Puutarhatuotannon tukiin liittyvistä asioista on neuvoteltu useamman kerran mietinnön valmistumisen jälkeen. Yhä edelleen on voimassa tavoite siitä, että Suomen tulee hankkia riittävät valtuudet ilmasto-olosuhteista aiheutuvan kilpailuhaitan kompensoimiseksi ja että tukijärjestelmiä toteutetaan maan eri osissa mahdollisimman yhtenäisinä.²

1.2 Maatalouden strategiaprojekti ja sen puutarha-alaa koskevat linjaukset

Maa- ja metsätalousministeriö asetti kesäkuussa 2000 maatalouden strategiaprojektin valmistelevaan EU:n yhteisen maatalouspolitiikan ja maatalouden kansallisten toimien kehittämistä koskevaa strategiaa vuosille 2000- 2010. Työ valmistui lokakuussa 2001.³

Maatalouden strategiaprojektissa asetettiin kuusi kansallista tavoitetta, joiden avulla Suomen maa- ja puutarhatalous pyritään säilyttämään kilpailukykyisenä ja maaseutu elinvoimaisena. Asetettujen tavoitteiden tarkoituksena on varmistaa, että Suomen maa- ja puutarhatalous tarjoaa jatkossakin kuluttajille turvallisia, laadukkaita ja monipuolisia tuotteita sekä vastaa muihin yhteiskunnan maatalouteen kohdistamiin odotuksiin.

Kuluvalle vuosikymmenelle maatalouden strategiaprojekti asetti Suomen maatalouden kansallisiksi tavoitteiksi 1) kuluttajalähtöisen toiminnan vahvistamisen koko elintarvikeketjussa, 2) maatalouden kannattavuuden ja toimintaedellytysten turvaamisen, 3) EU:n maatalouspolitiikan kehittämisen tasapuolisemmaksi sekä sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävämmäksi, 4) maatalous- ja maaseutupolitiikan vuorovaikutuksen

² Puutarhapolitiikan painopistealueet ja toimenpide-ehdotukset valtiolle, MMM työryhmämuistio 1997:24

³ Maatalouden strategiaprojektin johtoryhmän loppuraportti, MMM työryhmämuistio 2001:16

tehostamisen, 5) maatalouden rakenteen parantamisen ja 6) markkinoiden toimivuuden parantamisen.

Suomen maatalouden vahvuuksia ovat tuotteiden ja tuotantopanosten hyvä laatu ja tuotantomenetelmien eettisyys. Suomessa maaperä ja ilma ovat puhtaita ja tuotantoeläimet terveitä. Strategiassa korostetaan, että jatkossakin on varmistettava, että maa- ja elintarviketaloudellamme säilyy kyky huolehtia laadukkaiden ja turvallisten elintarvikkeiden tarjonnasta. Maamme korkeatasoista elintarvikehygieniaa ei saa heikentää EU-säännöksiin. Lisäksi on tärkeää, että kotimaisen raaka-aineen saanti elintarviketeollisuudellemme on turvattu.

1.2.1 Puutarha-alan käsittely maatalouden strategiaprojektissa

Maatalouden strategiaprojektin mukaan puutarhatuotanto on Suomelle kansallisesti tärkeää, koska meillä on merkittävää ja korkeatasoista puutarhatuotantoa ja kysyntää kotimaisille puutarhatuotteille.

Puutarha-alan kilpailu on EU:hun liittymisen jälkeen kiristynyt ja tulee yhä kiristymään, sillä yhteisön markkinoille tulee enemmän tarjontaa mm. unionin laajenemisen, vientitukien poistamisen ja lisääntyvän tuonnin seurauksena. Erityisesti työvoimakustannusten nousu ja tuotteiden hintatason lasku vaikeuttavat Suomen tilannetta yhteisön markkinoilla. Puutarhatuotannolle maksettavilla tuilla on tärkeä merkitys tuottajien toimeentulolle.

Suomen puutarhatuotannossa pienillä, vain paikallisille markkinoille keskittyvillä yrityksillä tulee olemaan oma sijansa. Toisaalta monet yritykset panostavat investointeihin, laatujärjestelmiin ja uusiin viljelytekniikoihin ja kehittyvät näin tuonnin kanssa kilpailukykyisiksi yrityksiksi. Sadon jälkikäsittelyn, jalosteiden ja puolivalmisteiden kehittäminen kuuluu näiden yritysten strategiaan samoin kuin yhteistyö ja markkinoiden kartoitus kaupan kanssa. Lopputuotteen laatu nousee keskeiseksi kilpailutekijäksi. Koulutetun työvoiman ja toisaalta sesonkityövoiman puute on ongelmallista yritysten toiminnan kannalta.

Suomessa järjestäytyminen tuottajaorganisaatioihin on vähäistä. Vain noin kymmenen prosenttia kotimaan hedelmä- ja vihannestuotannosta myydään organisaatioiden kautta. Tuottajaorganisaatioihin kuulumisen tarjoaa niiden jäsenille etuja mm. järjestäytymisen tarjoaman paremman markkinaneuvotteluaseman ja erilaisten tuottajaorganisaatioille kohdistettujen julkisten tukien kautta. Tavoitteena tulisi olla, että tuottajaorganisaatiojärjestelmä kehittyä tuottajien kannalta yhä käyttökelpoisemmaksi ja että yhä suurempi osuus tuotannosta siirtyy järjestelmän piiriin. Järjestelmä on kuitenkin tuottajille vapaaehtoinen ja osa tuottajista haluaa jatkossakin markkinoida tuotantonsa itse.

1.3 Muut lähialojen strategiatyöt

Maa- ja metsätalousministeriössä on viime vuosina tehty useita joko puutarha-alaa suoranaisesti koskevia tai sektoria läheisesti sivuavia strategioita ja kehittämissuunnitelmia. Näitä ovat mm. Maa- ja metsätalousministeriön luonnonvarastrategia (2001), Maa- ja metsätalousministeriön bio- ja geenitekniikkastrategia (2000), Ehdotus luonnonmukaisen elintarviketuotannon kehittämisestä (2001), Maatalous- ja elintarviketutkimus 2002- 2006 (2001), Puutarhataloudessa käytettävien torjunta-aineiden tarvetta ja saatavuutta selvittävän työryhmän mietintö (1998), Suomen elintarviketalouden laatustrategia ja tavoitteet (1999) ja Suomen kansallinen kasvigeenivaraohjelma (2003). Työryhmäraportit ovat nähtävissä MMM:n internet-sivuilla.⁴

2. Suomen puutarhatuotannon nykytilanne

2.1 Yleiskatsaus elinkeinoalaan ja sen toimintaympäristöön

Puutarhatalouden kehitys on ollut nopeaa viime vuosien aikana. Euroopan unioniin liittymisen jälkeen puutarha-alan suhteellinen painoarvo muuhun maatalouteen nähden on noussut ja tämän kehityksen odotetaan jatkuvan edelleen. Viljelytekniikan kehittyminen on mahdollistanut kilpailukykyisen tuotannon niin avomaalla kuin kasvihuoneissakin. Kehitystä on edelleen auttanut se, että suomalaiset kuluttajat ovat halunneet ostaa suomalaisia tuotteita. Suurimpia tuotannollisia muutoksia on tapahtunut kasvihuonetuotannossa ympärivuotisen tuotannon kehittyessä merkittäväksi tuotantomuodoksi sekä hedelmä- ja marjatuotannossa, jossa kastelutekniikan kehittyminen, sadon ajoittaminen sekä uudet kasvilajit ja -lajikkeet ovat muuttamassa tuotannon rakennetta. Lähitulevaisuudessa on oletettavissa, että tuotantotekniikassa ja sitä kautta koko tuotannossa ja markkinoiden rakenteessa tapahtuu lisää merkittäviä muutoksia.

Myös puutarhayrityksissä on nähtävissä koko yrityssektorille leimallinen yrittäjien keski-ian nousu. Vuoden 2000 maatalouslaskennassa puutarhayrittäjien mediaani-ikä oli 46 - 47 vuotta. Eläkeikäisiä vastaavista yrittäjistä oli noin kuusi prosenttia ja vuoteen 2010 mennessä eläkeikään tulevia noin 20 %.

Elintarvikkeiden arvonlisäverokanta on Suomessa selvästi korkeampi kuin EU-maissa keskimäärin. Syötävien puutarhatuotteiden arvonlisäverotus on muiden EU-maiden keskitasoon nähden lähes kolminkertainen ja koristekasvien arvonlisäverotus vastaavasti yli kaksinkertainen.⁵ Taulukko puutarhatuotteiden arvonlisäverokannoista eri EU-maissa on liitteessä 1.

⁴ Maa- ja metsätalousministeriön internet-sivusto: www.mmm.fi/julkaisut/tyoryhmuistiot/index.html

⁵ Komission kooste arvonlisäverokannoista eri maissa: komission internet-sivusto http://europa.eu.int/eur-lex/fi/com/pdf/2003/com2003_0397fi01.pdf

Kotimaisen kasvihuonetuotannon käyttämän energian verotus on kilpailijamaihin verrattuna korkea. Syynä tähän ovat kasvihuoneyritysten verotukseen kohdistuvat erityisjärjestelyt kilpailijamaissa. Suomessa osa kasvihuoneyrityksistä maksaa sähköstä alennettua ns. teollisuusverokantaa ja polttoöljyjen veroista osa palautetaan kasvihuoneyrityksille.

Suomen puutarhatuotanto osana EU:n tuotantoa

Euroopan unionin sisällä käytävässä keskustelussa nousee toisinaan esille mielipide, jonka mukaan maatalous- ja puutarhatuotteiden tuotanto tulisi keskittää niiden viljelyn kannalta suotuisimmille alueille. Jos puutarhatuotannon kaltainen runsaasti työtä ja tuotantopanoksia vaativa tuotantoala keskitetään vain tietyille pienille alueille Euroopassa, aiheuttaa se näillä alueilla ongelmia mm. ympäristöasioissa ja työvoiman saannissa. Keskittäminen aiheuttaisi samalla merkittäviä talous- ja työllisyysongelmia niille seuduille, josta tuotantokapasiteettia vähennettäisiin.

Toimitusvarmuuden kannalta tuotannon keskittämiseen euroopan- ja maailmanlaajuisesti liittyy myös selviä riskejä, joista viimeisin toteutui talvella 2002. Tuolloin poikkeukselliset sääolot tiettyjen kasvien vientiä harjoittavissa maissa heikensivät merkittävästi näiden kasvien saatavuutta koko Euroopassa. Suomi selvisi tilanteesta hyvin oman tuotantonsa avulla. Samantapaisia tilanteita voivat aiheuttaa myös sotilaalliset selkkaukset tai ympäristökatastrofit. Tämän vuoksi onkin perusteltua jatkaa puutarhatuotantoa ja turvata sen toimintaedellytykset kaikkialla Euroopassa, myös Suomessa. Tämä periaate on kirjattu myös Luxemburgin Eurooppa-neuvoston kokouksessa joulukuussa 1997 annettuun julkilausumaan.⁶

Ympäristö ja luonnonolot

Suomen puutarhatuotanto on ekologisesti ja eettisesti katsottuna vahvalla, perheviljelmiin perustuvalla pohjalla. Tuotanto on hajautettu useille alueille ympäri maata ja tuotantoyksiköt ovat pieniä verrattuna muualla Euroopassa yleisiin suuryksiköihin. Näitä suuria yhden alan tuotantokeskittymiä usein vaivaavat ympäristöriskit eivät ole ongelma Suomessa. Monet etenkin pienistä yrityksistä markkinoivat tuotteensa lähialueelle lyhyiden matkojen päähän. Pääosa tuotteista kulutetaan kuitenkin suurissa asutuskeskuksissa, joihin on keskittynyt enemmistö väestöstä ja kaupasta. Tämä on lisännyt toimitettavien tuotteiden kuljetusmatkoja ja aiheuttanut lisäkustannuksia suomalaisille tuottajille.

Puutarhatalouden harjoittamista Suomessa vaikeuttavat pohjoinen sijainti ja luonnonolot. Puutarhataloutta harjoitetaan Suomessa muihin Euroopan unionin maihin verrattuna varsin poikkeuksellisissa olosuhteissa.

⁶ Internet-sivusto <http://europa.eu.int> : Luxemburgin Eurooppa-neuvoston loppupäätelmät, 1997

Suomen ilmastolle on tyypillistä pitkä ja kylmä talvi ja lyhyt kasvukausi, mikä on merkittävä Suomen kilpailukykyä heikentävä tekijä niin avomaa- kuin kasvihuonetuotannossakin. Kasvukausi Suomessa alkaa useita viikkoja myöhemmin ja päättyy huomattavasti aiemmin kuin Keski- ja Etelä-Euroopassa. Tämän vuoksi sadon määrä tuotantoalaa kohden jää meillä näitä alueita pienemmäksi ja kustannukset tuoteyksikköä kohden muodostuvat korkeiksi. Ilmastollisista syistä kasvihuoneiden ja varastojen rakenteet (lämmityslaitteet, lämmöneristys, lumikuorman kesto) on mitoitettava vahvoiksi, mikä lisää rakentamiskustannuksia. Myös itse tuotannon energiakustannukset etenkin kasvihuoneviljelyssä ovat Suomessa huomattavasti korkeammat kuin Keski-Euroopassa vastaavalla viljelyohjelmalla.

Avomaan vihannestuotannon ja taimitarhatuotannon erityisongelma Suomessa on tuotteiden varastointitarve. Monissa muissa maissa varastointia käytetään vain tarjonnan tasaamiseen, mutta Suomessa tuotteet on varastoitava ilmaston takia. Sadonkorjuukausi on Suomessa kohtalaisen lyhyt, koska sato on ehdittävä korjata ennen maan jäätymistä ja lumen tuloa. Monien tuotteiden varastokausi on pitkä ja varastojen teknisen tason on oltava korkea, mikä nostaa rakentamiskustannuksia. Erityisen pitkä varastointiaika on taimitarhatuotteilla, jotka täytyy varastoida seuraavaan kasvukauteen asti. Varastoja on usein myös lämmitettävä. Pitkän varastointikauden aiheuttamat hävikit pienentävät markkinakelpoisen sadon määrää.

Kasvisten terveellisyys

Suomalainen tuotanto on erityisesti sisäisen laadun mittareilla arvioiden erittäin korkeatasoista. Tuotteiden turvallisuus, maku, ravitsemukselliset tekijät ja jäljitettävyyden ovat hyvällä tasolla. Sisäistä laatua parantavat runsas valomäärä kasvukaudella, puhtaat lannoitteet ja maaperä, erittäin vähäinen kasvinsuojeluaineiden käyttö ja viljelijöiden hyvä ammattitaito.

Valtion ravitsemusneuvottelukunta on antanut vuonna 2003 toimintaohjelman, joka tähtää vuonna 1998 määriteltyjen kansallisten ravitsemussuositusten toteuttamiseen. Kansallisissa ravitsemussuosituksissa korostetaan kasvisten merkitystä monipuolisen ja vaihtelevan ruokavalion osana.⁷

Kasvisten tiedetään vähentävän riskiä sairastua eräisiin syöpätyyppeihin, sydän- ja verisuonisairauksiin sekä moniin muihin kansanterveyttä uhkaaviin sairauksiin.⁸ Työikäisen väestön terveydenhoitokuluihin ja sairauslomista aiheutuneisiin kuluihin voidaan saada merkittäviä säästöjä lisäämällä kasvisten päivittäistä käyttöä.

⁷ Valtion ravitsemusneuvottelukunnan toimintaohjelma 2003. MMM:n internet-sivusto: www.mmm.fi/ravitsemusneuvottelukunta/Ravitsemussuositussivu.htm

⁸ Diet, Nutrition and the Prevention of Chronic Diseases. WHO Technical Report Series 916:2003.

Kasvisten kulutus

Kasvisten kulutus Suomessa on lisääntynyt tasaisesti viime vuosikymmeninä, mutta se on yhä suositeltua vähäisempää. FAO:n (Food and Agricultural Organization of the United Nations) tilastojen mukaan suomalaisten kasvisten käyttö on hyvästä kehityksestä huolimatta vielä selvästi pienempää kuin monissa muissa maissa. Esimerkiksi saksalaiset syövät päivässä keskimäärin 540 grammaa kasviksia, italialaiset 830 g ja kreikkalaiset 1200 g. Suomalaiset syövät tätä nykyä noin 350 grammaa kasviksia päivässä.⁹ FAO:n suositusten mukaan määrän tulisi olla yli 400 grammaa päivässä.¹⁰

Koristekasvit ja viherympäristöt

Koristekasvien lisääntynyt käyttö sekä hoidetut viherympäristöt parantavat ihmisten elinoloja ja edistävät hyvinvointia. Lähiympäristöön kiinnitetään yhä enemmän huomiota, mikä näkyy lisääntyneenä viheraluerakentamisena ja puutarhaharrastuksen kasvuna. Ulos istutettavien kasvien käytön lisääminen edellyttää sitä, että markkinoilla on tarjolla Suomen vaativiin olosuhteisiin sopivia kasveja.

2.2 Eri tuotannonalojen tilanteet

2.2.1 Avomaavihannekset ja sienet

Avomaavihannesten viljelyala v. 2002 oli yhteensä noin 8 934 ha, josta teollisuuden sopimusviljelyn osuus oli noin 2 372 ha.

Tuoretuotannossa viljelyalaltaan suurimmat vihannekset ovat porkkana, jota viljellään 1 223 hehtaarilla, sekä 965 hehtaarin alalla viljelyssä oleva ruokasipuli. Teollisuuden sopimustuotannossa suurin viljelyala, noin 1 080 ha, on tarhaherneellä. Erilaisten kaalien yhteenlaskettu pinta-ala tuore- ja teollisuustuotannossa oli n. 1 350 ha. Avomaavihannesten viljelyalat ovat vaihdelleet vuosittain kasvista riippuen, mutta kokonaisviljelyalat ovat EU-jäsenyyden aikana olleet hieman laskusuunnassa (kuvio 1). Myös kokonaistuotantomäärät ovat laskeneet, mutta suhteessa vähemmän kuin viljelypinta-alat.¹¹

⁹ Internet-sivusto www.fao.org

¹⁰ Internet-sivusto www.fao.org

¹¹ Puutarhayritysrekisteri 2002, Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen julkaisu 53/2003 (pinta-ala- ja tuotantotiedot jatkossa samasta lähteestä, ellei toisin mainita)

Avomaavihannesten kotimaisuusaste on pysynyt EU-jäsenyydenkin aikana korkeana. Kotimaisen satokauden aikaan valtaosa myydyistä vihanneksista on kotimaisia. EU-jäsenyyden aikana myös tuottajahintojen vaihtelu satokaudella on voimistunut. Tuotannon sopeuttaminen paremmin kysyntää vastaavaksi on markkinoiden tasapainon ja tuotannon kannattavuuden kannalta tärkeää. Avomaavihannestuotannon kannattavuus on heikentynyt tuottajahintojen alentumisen ja kustannusten nousun seurauksena.

Suuri osa vihannestuotannosta markkinoidaan suoraan tuottajalta tukkuliikkeille tai vähittäiskauppoihin. Pienet yksiköt ovat keskittyneet usein lähimarkkinoille ja suuret yksiköt markkinoivat tuotteensa tukkukaupoille. Viime vuosina on perustettu muutamia tuottajien omistamia pakkaamo- ja markkinointiyrityksiä, jotka hoitavat osakkaidensa tuotteiden markkinoinnin.

Sieniviljely on viime vuosikymmenen aikana ollut eräs nopeimmin kasvavista tuotantosektoreista puutarha-alalla. Kasvu on jonkin verran tasaantunut viime vuosina, mutta sienituotannon myönteisen kehityksen jatkuminen on silti todennäköistä. Siitakesieni on eräs harvoista suomalaisista puutarhatuotteista, jota myydään jatkuvasti ulkomaanmarkkinoille.

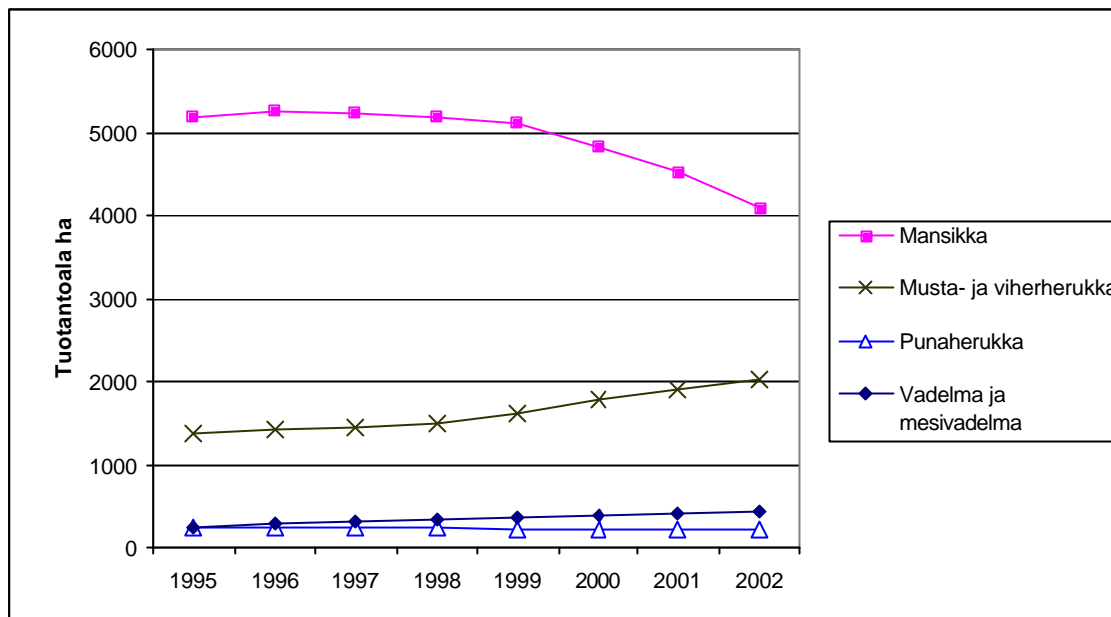
2.2.2 Marjat ja hedelmät

Marjojen tuotantoala Suomessa oli vuonna 2002 noin 7 232 hehtaaria ja omenan noin 581 hehtaaria. Marjoista ylivoimaisesti eniten viljeltiin mansikkaa, jonka tuotantoala oli noin 4 091 hehtaaria. Herukoiden kokonaisviljelyalasta eli 2 373 hehtaarista noin 1 051 hehtaaria oli teollisuuden sopimustuotannossa. Vadelman viljelypinta-ala oli noin 431 hehtaaria, tyrnin noin 189 hehtaaria ja pensasmustikan noin 49 hehtaaria.

Kotimaisten marjojen ja hedelmien viljelyn lisääntymiseen on voimakkaasti vaikuttanut kuluttajien kiinnostus tuotteisiin ja jatkuva kysynnän kasvu.

EU-jäsenyyden aikana mansikan viljelyala koko maassa on vähentynyt 13 % ja tuottajien määrä 22 %, mutta vuosittainen kokonaissato on kuitenkin noussut. Uusia tuotantotekniikoita hyödyntävä viljely perinteisen satokauden ulkopuolella on lisääntynyt. Viime vuosina tuoremansikan tuonti erityisesti satokauden ulkopuolella on kasvanut, ja myös teollisuuden raaka-aineena käytetty marja on pääosin tuontimarjaa. Mansikan tuotanto on sijoittunut melko tasaisesti ympäri maata, suurempia keskittymiä on Pohjois-Savossa Suonenjoen seudulla sekä joidenkin suurimpien kaupunkien läheisyydessä.

Herukoiden kokonaistuotantoala on lisääntynyt selvästi EU-jäsenyyden aikana, mutta samaan aikaan on herukoiden satotaso laskenut merkittävästi mm. hallavaurioiden, kasvintuhoojien ja ikääntyneiden kasvustojen vuoksi. Kun kansainväliseen hintatasoon sopeutuminen on saman aikaan alentanut teollisuus- ja tuoretuotannon tuottajahintoja, on herukantuotannon kannattavuus heikentynyt merkittävästi viime vuosien aikana.

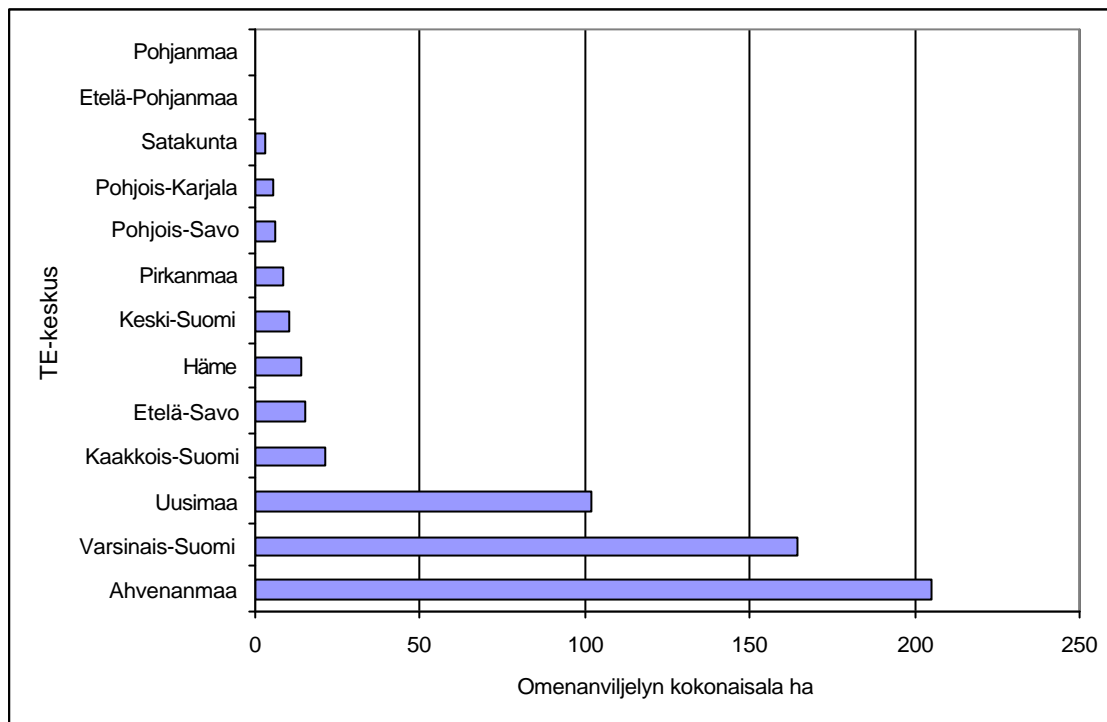

Kuvio 2. Marjojen kokonaisviljelyalan kehitys vuosina 1995-2002 (PURE)

Vadelman viljelyala on kasvanut kolmanneksen ajalla 1995- 2002 ja alalle on tullut runsaasti uusia yrittäjiä. Myös vadelman markkinat ovat toimineet hyvin ja tuoremarjan tuonti on ollut vähäistä. Teollisuustuotannon raaka-aineena kotimainen vadelma ei pysty kilpailemaan hinnalla eikä tuotantomäärillä ulkomaisen tuontimarjan kanssa.

Erikoismarjoista erityisesti pensasmustikan ja tyrnin viljely ovat lisänneet suosiotaan viime vuosina. Näille viljelmille on tyypillistä pieni keskikoko, noin 0,4 hehtaaria. Kysynnän ja tarjonnan tasapaino erikoismarjoilla selviää vasta sitten, kun tuotanto on päässyt kunnolla käyntiin ja vakiintunut.

Omenanviljely on lisääntynyt voimakkaasti viime vuosina mm. uusien viljelytekniikoiden ja lajikkeiden sekä viljelyn lisäämiseen tähtäävien kehittämisprojektien vaikutuksesta. Pinta-alan lisäys EU-aikana on ollut 38 %. Viljely on samalla hiljalleen levinnyt perinteisiltä saaristo- ja rannikkoalueilta muuallekin eteläiseen Suomeen.

Kuvio 3. Omenanviljelyn sijoittuminen eri TE-keskusten alueelle vuonna 2002 (PURE)

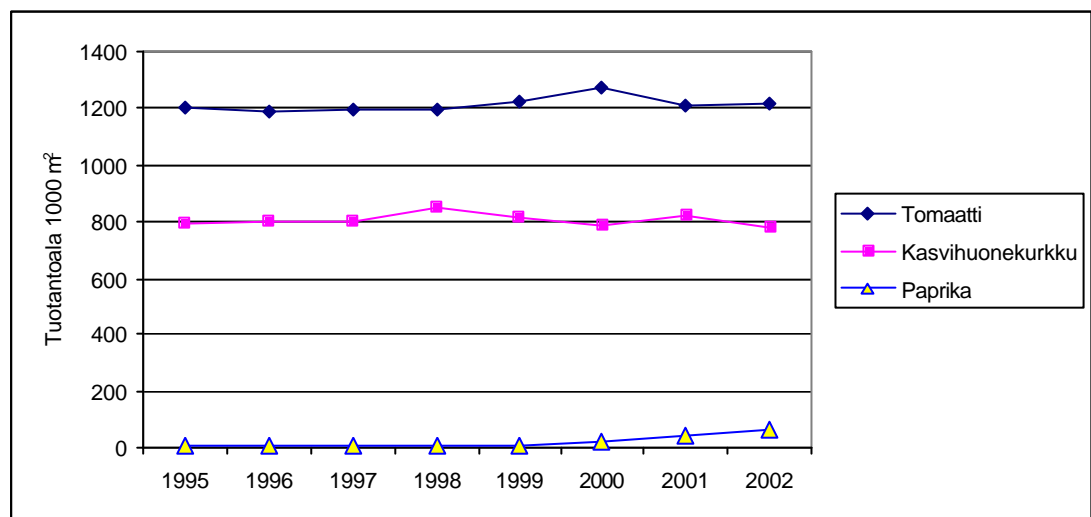
2.2.3 Kasvihuonetuotanto

Vuonna 2002 Suomessa oli lämmitettäviä kasvihuoneita 434 hehtaaria. Tästä vihannesten osuus oli noin 260 ha ja koristekasvien 170 ha. Vihanneksista eniten viljeltiin tomaattia 121 hehtaarin alalla ja kasvihuonekurkkua 78 hehtaarin alalla. Kasvihuonevihannesten tuotantoalasta 103 hehtaaria sijaitsee ruotsinkielisellä Pohjanmaalla. Koristekasvien tuotanto jakaantuu tasaisemmin koko maahan.

Vuonna 2002 kasvihuonetuen piirissä oli 403 hehtaarin pinta-ala. Tämä ala on viime vuosina pysynyt likimain muuttumattomana. Kasvihuonetukea saavien yritysten määrä on vähentynyt EU-jäsenyysaikana noin 250 yrityksellä ja oli vuonna 2002 1 640 kappaletta. Jos yritysten määrä laskee jatkossakin nykyistä vauhtia, on kasvihuoneyrityksiä vuosikymmenen lopussa noin 1 320. Nykyisillä viljelmien keskipinta-aloilla laskien tämä merkitsisi noin 80 kasvihuonehehtaarin poistumista tuotannosta. Poistuvan tuotantokapasiteetin korvaaminen edellyttää satotason nousua, lisärakentamista ja toimintaansa jatkavien yritysten keskikoon kasvua.

Uusia kasvihuoneita on EU-jäsenyysaikana rakennettu noin 85 hehtaaria. Kasvihuonetuotannolle on tyypillistä tekniikan nopea kehittyminen, joka vaatii yrityksiltä jatkuvia investointeja kilpailussa mukana pysymiseksi. Kasvihuoneyritykset ovat viime vuosina hakeneet TE-keskuksista vuosittain rahoitusta noin 17 miljoonan euron investointeihin. Investoinneista huolimatta kasvihuoneiden keski-ikä on EU-jäsenyysaikana noussut 14 vuodesta 17 vuoteen.

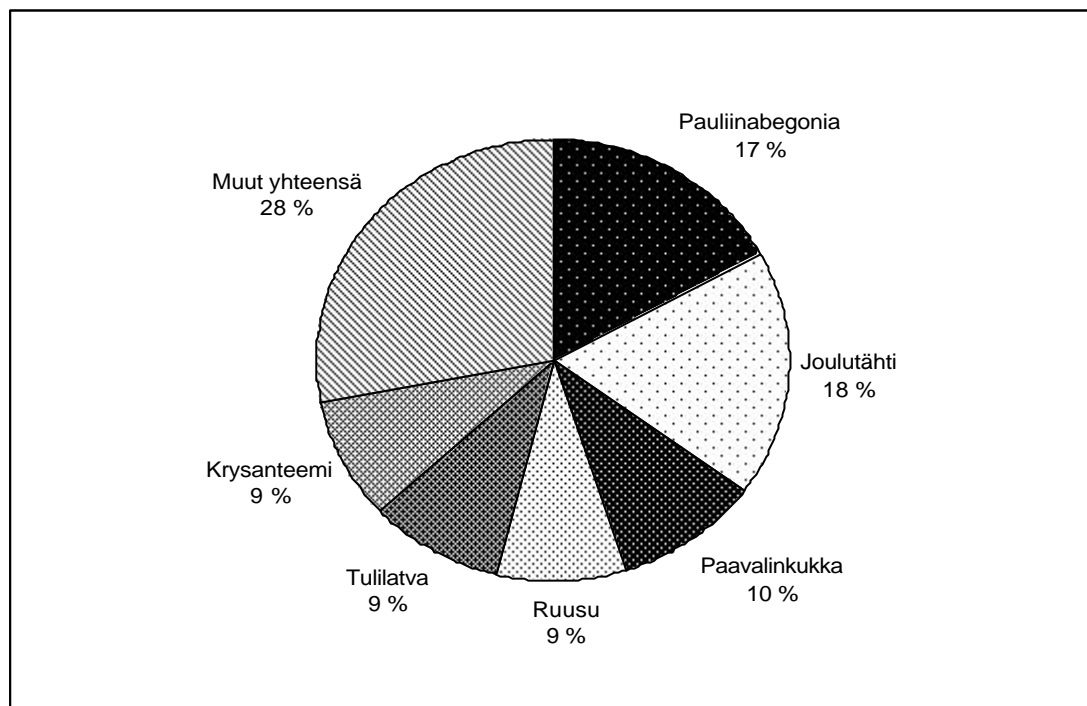
Kasvihuonevihannesten tuotanto on kehittynyt voimakkaasti EU-jäsenyysaikana. Kasvihuonetuotanto perustuu yhä selvemmin valotettuun ympärivuotiseen tuotantoon. Vuonna 2002 kurkun tuotantoalasta lähes kolmannes, leikkoruusun tuotantoalasta kaksi kolmannesta, ruukkuvihannesten tuotantoala kokonaisuudessaan ja tomaatin tuotantoalasta noin kahdeksan prosenttia oli ympärivuotisessa valotetussa tuotannossa.

Kuvio 4. Eräiden kasvihuonevihannesten viljelyalan kehitys vuosina 1995-2002(PURE)

Kasvihuonevihanneksista etenkin kurkun, ruukkuvihannesten ja paprikan tuotantomäärät ovat kasvaneet lisääntyneen kysynnän myötä. Kurkun kulutuksen kasvu perustuu kotimaisen tuotannon lisääntymiseen talvikaudella. Talven kulutuksesta katetaan nykyisin jo puolet kotimaisella tuotannolla. Ruukkuvihannesten tuotanto on puolestaan kaksinkertaistunut EU-jäsenyysaikana. Paprikan tuotantoala on kasvanut yhdestä hehtaarista kuuteen hehtaariin, mutta kasvusta huolimatta kotimaisen paprikan markkinaosuus yhä vain noin 5 %. Kuluttajatutkimusten mukaan kotimaisen paprikan markkinoilla on mahdollista kasvupotentiaalia jopa 50 % markkinaosuuteen saakka. Tomaatin tuotantoa on viime vuosina vaivannut ylituotantotilanne ja sen aiheuttama tuotannon heikko kannattavuus.

Koristekasvituotannossa leikkokukkien tuotantoala on supistunut vuoden 1995 65 hehtaarista 45 hehtaariin vuonna 2002. Tuotanto on kuitenkin samalla tehostunut voimakkaasti. Kukkivien ruukkukasvien tuotanto on pysynyt likimain EU-jäsenyyttä edeltävällä tasolla. Ryhmäkasvien tuotanto on kasvanut viidenneksen. Sipulikukkien tuotantomäärä on laskenut viidenneksen. Kukkatuotanto on siirtynyt niihin tuotteisiin, joissa kotimaisen tuotannon kilpailukyky on riittävä.

**Kuvio 5. Kukkivien ruukkukasvien osuudet kokonais-
tuotannosta 2002 (PURE)**

2.2.4 Taimitarhatuotanto

Puutarhayritysrekisterin mukaan Suomessa oli vuonna 2002 taimitarhatuotantoa pää- tai sivutoimisesti harjoittavia yrityksiä yhteensä 308 kappaletta ja niiden yhteispinta-ala oli noin 651 hehtaaria. Taimistoviljelijät ry:n arvioiden mukaan päätoimisia taimitarhoja on noin sata. Tuotettavista taimityypeistä tärkeimmät ovat koristepuut, koristepensaat, perennat sekä hedelmä- ja marjakasvit.

Taimitarhatuotteiden tuonnin osuus on noin 50 % vuotuisista myyntimääristä. Pääosan tuonnista hoitavat vähittäismyyntiä harjoittavat kauppa- ja puutarhat itse. Markkinoilla olevat tuontituotteet vaikuttavat kotimaisten taimien hinnoittelumahdollisuuksiin, ja tuonnin lisääntyessä taimien reaali hinnat ovat laskeneet jatkuvasti viimeisten 20- 25 vuoden ajan. Kotimaisista tuotteista myydään määrällisesti laskien noin puolet yksityistalouksille ja puolet viherrakennukseen. Myynnin arvosta yksityismyynnin osuus on noin 60 % ja ammattikäytön noin 40 %.

Taimitarhatuotanto on supistunut voimakkaasti EU-jäsenyyden aikana, yhteispinta-ala on pienentynyt 20 prosenttia vuoden 1995 780 hehtaarista. Merkittävimpiä syitä pinta-alojen romahdukseen olivat 1990-luvun laman seuraukset, jotka aiheuttivat kysynnän alentumista sekä investointivarojen puutetta ja pakottivat tarhat supistamaan tuotantoaan. Taimitarhatuotannon tehokkuus on lisääntynyt, joten pinta-alayksikköä kohti tuotetaan selvästi enemmän taimia kuin ennen lamaa. Viimeisten kymmenen vuoden aikana on taimitarhatuotannon yritys rakenne muuttunut siten, että keskisuurten yritysten osuus markkinoilla on pienentynyt ja jäljelle on jäänyt pääosin pieniä ja suuria yrityksiä.

2.3 Puutarhapolitiikka

2.3.1 EU:n yhteinen markkinajärjestely

EU:n yhteisellä maatalouspolitiikalla säädetään hedelmien, vihannesten, marjojen ja sienien laatuvaatimuksista sekä EU:n ulkopuolisten maiden kanssa käytävästä kaupasta. Osalle edellä mainituista tuotteista on mahdollisuus saada EU:n maksama markkinoiltapoisto- eli interventiokorvaus. EU tukee myös tuottajaorganisaatioiden perustamista ja toimintaa. EU:n nykyinen markkinajärjestely¹² on vuodelta 1996, mutta sen uudistaminen on parhaillaan keskustelun alaisena.

Tuottajaorganisaatiot ovat puutarhatuottajien markkinointiyhteenliittymiä ja ne ovat EU:n yhteisen markkinajärjestelyn perusta. Tuottajaorganisaatiojärjestelmän tarkoituksena on helpottaa organisaatioon kuuluvia viljelijöitä mm. markkinoinnissa, tuotannon suunnittelussa sekä viljelymenetelmien kehittämisessä.

Suomessa on kuusi hyväksyttyä tuottajaorganisaatiota, joiden kautta markkinoidaan noin 10 % hedelmien ja vihannesten tuotannosta. Keskimäärin EU-maiden tuotannosta noin 40 % markkinoidaan tuottajaorganisaatioiden kautta. Suomessa kiinnostus tuottajaorganisaatiojärjestelmää kohtaan on ollut keskimääräistä vähäisempää. Syynä tähän ovat mm. tilojen väliset pitkät etäisyydet, eräät aiemmat huonot kokemukset markkinointiyhteistyöstä ja tuottajaorganisaatiojärjestelmän raskas hallinnointi.

Interventiolla tarkoitetaan tuotteiden markkinoilta poistamista silloin, kun tuottajahinta on hyvin alhainen. Tietyille tuotteille EU maksaa interventiokorvausta, jonka edellytyksenä on, ettei tuotteiden markkinoiltapoistosta aiheudu häiriötä normaaleille markkinoille. Kasvituotteiden interventiota ei toistaiseksi ole käytetty Suomessa ja todennäköisyys sen käyttämiselle tulevaisuudessa on vähäinen. Kasvisten interventiokorvaukset ovat niin alhaisia, ettei niillä Suomessa kateta edes tuotannon muuttuvia kustannuksia.

¹² Hedelmä- ja vihannesalan yhteisestä markkinajärjestelystä 28 päivänä lokakuuta 1996 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 2200/96, EYVL L297, 21.11.1996, s. 1.

Markkinajärjestelyssä määrätään myös kaupan pitämistä koskevista vaatimuksista, joita EU-tasolla on laadittu n. 40 hedelmälle, marjalle ja vihannekselle. Standardeissa on vaatimukset koskien tuotteiden laatua, kokoa, pakkaamista ja pakkausten merkintöjä. Niiden tarkoituksena on helpottaa kaupankäyntiä, ohjata tuotantoa kuluttajien haluamaan suuntaan sekä pitää epätyydyttävät tuotteet pois markkinoilta.

Eräiden tuotteiden (mm. omenat, sitruunat, appelsiinit, persikat ja tomaatit) viennille EU:n ulkopuolisiin maihin myönnetään tukea kompensoimaan EU:n ja maailmanmarkkinoiden välistä hintaeroa. Suurelle osalle EU:hun tuotavista tuotteista kannetaan tullia. EU on kuitenkin tehnyt sopimuksia eri maiden välisten tullien alentamisesta tai poistamisesta.

Hedelmä- ja vihannesjalosteille (esim. tomaatti, persikka, päärynä, viikuna, luumu, rusina ja sitruuna) on omat EU-tukijärjestelmänsä, mutta näitä tukia ei makseta Suomessa, koska täällä ei kasvateta jalostettavaksi tarkoitettuja tomaatteja eikä muita näihin tukiin oikeuttavia tuotteita.

2.3.2 Tukipolitiikka

Suomen liittyessä Euroopan unioniin maatalous- ja puutarhatuotannolle neuvoteltiin lupa maksaa EU-tukien lisäksi kansallisia tukia, joiden tarkoituksena oli antaa suomalaiselle tuotannolle mahdollisuus sopeutua EU-jäsenyyden mukanaan tuomaan alempaan tuottajahintatasoon. Hintojen alentuminen johtui tuontisuojaajärjestelmän poistumisesta.

Puutarhatuotannon tärkeimmät kansalliset tuet ovat jäsenyyden alusta lähtien olleet kasvihuonetuotannon tuki vihanneksille ja koristekasveille, vihannesten varastointituki sekä avomaatuotannon pinta-alatuet vihanneksille, marjoille ja omenalle.

Maatalous- ja puutarhatuotannon nykyinen tukijärjestelmä jakaantuu kolmenlaisiin tukiin eli EU:n kokonaan rahoitamiin tukiin, EU:n osin rahoitamiin tukiin sekä kokonaan kansallisin varoin rahoitettaviin tukiin. Puutarhayrityksen saama tuki koostuu näiden erilaisista yhdistelmistä. Tilakohtaisen tukipaketin sisältöön vaikuttavat yrityksessä viljeltävät tuotteet ja joillakin tuotannonaloilla myös maantieteellinen sijainti.

Euroopan unionin kokonaan rahoittamat tuet

Euroopan unionin kokonaan rahoittamista puutarhatuotannon tukimuodoista on Suomessa käytössä ainoastaan tuki tuottajaorganisaatioille. Muut EU:n kokonaan rahoittamat puutarhatuotannon tuet kohdistuvat pääasiassa Etelä-Euroopan puutarhatuotannon tietyille tuotteille.

Kesäkuun 2003 lopussa sovitun EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistuksen seurauksena on mahdollista, että avomaan puutarhaviljelmät Suomessa tulevat maatalouden kasvinviljelypinta-aloille maksettavan EU:n tilatuen piiriin. Asia riippuu Suomessa sovellettavasta tilatukimallista, joka ratkaistaan kevään 2004 aikana.

Euroopan unionin osin rahoittamat tuet

EU:n osittain rahoittamat tuet maksetaan osin EU:n varoista, osin kansallisista varoista. Tällaisia tukia ovat luonnonhaittakorvaus (LFA) sekä maatalouden ympäristötuki. LFA-tukea ja ympäristötukea voidaan maksaa kaikelle avomaan puutarhatuotannolle.

LFA-tuet on tarkoitettu pysyvästä luonnonolosuhteiden aiheuttaman haitan korvaamiseen. LFA-tukia maksetaan samantasoisena pinta-alatukena kaikille tietyn tukialueen viljelyhehtaareille.

Ympäristötukijärjestelmässä tila sitoutuu noudattamaan viiden vuoden sopimusjakson ajan ympäristötuen ehdoissa määriteltyjä ympäristöä säästäviä viljelytoimenpiteitä. Toimenpiteet jakautuvat kaikille tiloille yhteisiin perustoimenpiteisiin sekä valinnaiseen lisätoimenpiteeseen, jonka puutarhatilat voivat vuosien 2000- 2006 ohjelmassa valita kolmesta vaihtoehdosta. Tilan saama ympäristötuki korvaa perus- ja lisätoimenpiteiden noudattamisesta aiheutuneita kustannuksia ja tulonmenetyksiä. Ympäristötukeen liittyy lisäksi myös ns. kannustinelementti.

EU:n maatalouspolitiikan uudistuksen, kansallisten tukien ratkaisujen ja horisontaalisen maaseudun kehittämisohjelman väliarvioinnin perusteella luonnonhaittakorvaukseen ja ympäristötukeen valmistellaan muutoksia vuoden 2004 aikana. Muutokset astuvat voimaan vuonna 2005.

Kansalliset tuet

Kansalliset tuet maksetaan kokonaan kansallisista varoista, mutta niiden tukijärjestelmille ja maksuperusteille on haettava hyväksyntä Euroopan unionilta ennen tukijärjestelmän täytäntöönpanoa.

Puutarhatuotannolle maksettavia kansallisia tukia ovat mm. pohjoinen hehtaarituki, yleinen hehtaarituki, nuorten viljelijöiden tuki, kasvihuonetuotannon tuki sekä puutarhatuotteiden varastointituki. Tuet ovat yksikkökohtaisia eli ne maksetaan tuotantohehtaaria, -neliometriä tai varastoitua tuotekuutiometriä kohti. Kansallisiin tukiin kuuluu ympäristötuen kansallinen lisäosa eli aikaisemmalta nimeltään kasvinviljelyn kansallinen tuki, jonka laskentaperusteet muuttuvat vuoden 2004 alusta.

Osa kansallisista tuista on voimassa toistaiseksi, osa taas on määräaikaista. Puutarhatuotannon tuista esimerkiksi A- ja B- tukialueilla kasvihuonetuotannolle ja puutarhatuotteiden varastoinnille maksettavan 141-tuen maksuvaltuus päättyy vuoden 2007 lopussa ja sen jatkamisesta neuvotellaan Euroopan komission kanssa vuoden 2006 aikana.

Komission kanssa käytävissä neuvotteluissa asetetaan ylärajat maksuvaltuuksille sekä muut komission haluamat reunaehdot tukijärjestelmille. Lopulliset viljelijälle maksettavat euromääräiset yksikkötasot ja tuotantoalakohtainen jakautuminen neuvotellaan vuosittain tuottajajärjestöjen ja valtion edustajien kesken käytävissä neuvotteluissa, joissa puutarhatuotannon tuet ovat osa koko maataloussektorin tukipakettia. Tukitasojen määräytymiseen neuvottelussa vaikuttavat EU:lta saatujen maksuvaltuuksien lisäksi kansallisten varojen riittävyys sekä mahdolliset tarpeet ohjata tuotantoa tukipolitiikan avulla. Pääosassa puutarhatuotannon tuotantosuunnista on kansalliset tuet määritetty siten, että kokonaistukitasot ovat likimain samantasoisia koko maassa.

Rakennetuet

Puutarhatuotannon investointeja tuetaan kansallisin varoin investointitukien muodossa. Tukien maksimitaso määritellään komission kanssa käytävien tukineuvotteluiden yhteydessä. Tukea voidaan maksaa joko avustuksena, korkotukena tai näiden yhdistelmänä. Tukimäärä lasketaan prosentteina investointihankkeen tukikelpoisista kokonaiskustannuksista, ja joidenkin tuotantosuuntien investoinneissa sitä voidaan maksaa korotettuna nuorille yrittäjille. Nuoret yrittäjät voivat saada myös käynnistystukea aloittaessaan yritystoimintaansa.

Eri tuotannonalojen rakennekehitystä voidaan tarvittaessa pyrkiä ohjaamaan investointitukien kohdistamisen avulla. Esimerkiksi tomaatti- ja kurkkutuotannon alaa lisäävien kasvihuoneinvestointien investointituella oli hakukielto syksystä 2001 vuoden 2003 kevääseen kyseisten kasvien ylituotantotilanteen vuoksi.

2.3.3 Yrittäjien yhteistyö

Puutarhayrittäjillä on kolme omaa toimialajärjestöä: Hedelmän- ja Marjanviljelijäin liitto ry, Taimistoviljelijät ry sekä kasvihuonetuotannossa Kauppapuutarhaliitto ry. Avomaan vihannestuottajat järjestävät yhteistyönsä MTK:n organisaatiossa toimivien Sipulintuottajat ry:n, Kaalintuottajat ry:n ja Juurestuottajat ry:n kautta. Ruotsinkielisen maataloustuottajajärjestön SLC:n jäsenistössä on kaikkien puutarhasektorien edustajia. Puutarhaliitto ry on koko alan yhteinen yhteistyöfoorumi, jonka puitteissa käsitellään usein koko puutarha-alaa koskevia kysymyksiä.

Järjestöt ovat sopineet noudattavansa puutarha-alaa koskevassa vaikuttamisessa yllä kuvattua sektorikohtaista työnjakoa. Yhteisenä tavoitteena on varmistaa, että suomalaisten puutarhayrittäjien näkemykset otetaan huomioon sekä kotimaan että EU:n päätöksenteossa ja että päätöksentekoprosessien aikana päättäjien käytävissä on riittävä asiantuntemus.

EU:n jäsenmaiden tuottajajärjestöjen ja osuuskuntien järjestön COPA/COGECA:n suorina jäseninä ovat Suomesta maataloustuottajajärjestöt. Tuottajajärjestöillä on Brysselissä yhteinen toimisto, joka hoitaa edunvalvontaa EU:n päätöksenteossa. Maa- ja puutarhatalouden tukijärjestelmiä käsittelevissä neuvotteluissa on tuottajaedustus maataloustuottajajärjestöillä. Näissä yhteyksissä esille nousevia puutarha-alaa koskevia kysymyksiä käsitellään maataloustuottajajärjestöjen ja puutarhayrittäjäjärjestöjen yhteydenpidossa. Yhteistyösopimuksen puitteissa puutarhajärjestöjen edustajilla on mahdollisuus osallistua COPA/COGECA:n puutarhatuoteryhmien työhön.

2.3.4 Menekinedistäminen

Puutarha-alan yritykset ovat pääosin pieniä ja keskisuuria yrityksiä, jotka ovat jo vuosikymmeniä tehneet yhteistä menekinedistämistyötä. Menekinedistämistoimintaa on tukenut maa- ja metsätalousministeriö 1970-luvulta asti. Vuonna 1989 perustettiin Kotimaiset Kasvikset ry. Tällöin kasvatettiin myös valtionavun määrää. Rahoitus saatiin aluksi lannoiteveropalautuksista, myöhemmin toiminta on rahoitettu maataloudesta ja vuodesta 2002 lähtien valtion budjetin kohdasta maataloustuotteiden markkinoinnin ja kehittämistoimien edistäminen.

Puutarhatuotannon menekinedistämistoimintaa ovat tehneet Kotimaiset Kasvikset ry ja puutarhasektorin toimialajärjestöt. Menekinedistämistä on tehty mm. viestinnän, messutoiminnan ja mainonnan keinoin. Vuodesta 2000 lähtien kaikki sirkkalehtimerkin¹³ käyttäjät ovat osallistuneet menekinedistämistoiminnan rahoitukseen. Sirkkalehtimerkkiä saavat käyttää ne viljelijät, jotka ovat sitoutuneet noudattamaan Laaturaha-tuotanto-ohjeita ja maksamaan menekinedistämistoiminnan omarahoitusta. Vuonna 2002 omarahoitusta kertyi 0,56 miljoonaa euroa ja sen maksuun osallistui noin 1600 viljelijää.

Puutarhatuotteiden menekinedistäminen on katsottu tärkeäksi, koska ala on työvoimavaltainen ja työllistää laajasti myös haja-asutusalueilla. Alkutuotannossa työskentelevien pienten ja keskisuurten yritysten mahdollisuudet tehdä laajaa menekinedistämistä ja mainontaa olisivat ilman valtion avustusta olleet heikot. Tuotteita on mainostettu pääosin tuoteryhmäkohtaisin sesonkikampanjoin ja teemaviikoin. Viime vuosina menekinedistämisyssä on korostettu puutarhatuotteiden terveyttä ja hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Kampanjoita on toteutettu Puoli kiloa päivässä-teemalla, joka on syntynyt kansainvälisten terveyden edistämiskampanjojen pohjalta.

Puutarha-alan menekinedistämistyö on ollut pitkäjänteistä ja se on myös tuottanut tulosta. Pääosa kuluttajista arvostaa kotimaisia puutarhatuotteita ja niiden menekki on ollut hyvä. Menekinedistämistyö on myös osaltaan auttanut säilyttämään ja kehittämään korkeatasoista kotimaista tuotantoa. Yhteinen menekinedistämistyö on antanut yrityksille mahdollisuuden keskittyä oman tuotantonsa kehittämiseen, ja puutarhatuotteiden markkinat ovatkin kasvaneet melko tasaisesti viimeisten vuosien aikana.

¹³ Kotimaiset Kasvikset ry:n internet-sivusto www.kotimaisetkasvikset.fi: Säännöt sirkkalehtimerkin ja Laaturaha-ohjeiden käytöstä

EU:n menekinedistämissääntöjen mukaan tuotteiden alkuperän korostamista julkisin varoin rahoitetussa kampanjoinnissa on rajoitettu, joten viimeisten vuosien aikana tuotteiden kotimaisuuden esilletuonti on jäänyt tällaisessa toiminnassa toissijaiseksi viestiksi. Menekinedistämistyössä on keskitytty tästä syystä yhä enemmän tuotteiden muita hyviä ominaisuuksia korostavaan toimintaan ja kokonaismarkkinoiden kasvattamiseen.

2.3.5 Laatu

Kuluttajat arvioivat elintarvikkeiden laatua nykyään entistä monipuolisemmin. Ruoan on edelleen oltava tuoretta, edullista ja turvallista, mutta tämän lisäksi ruokavalintojen pohjaksi halutaan tietoa myös ruoan terveellisyydestä, alkuperästä ja tuotantotavasta koko tuotantoketjun matkalta tuotantopaikalta kaupan tiskille ja kuluttajalle.

Suomalaisella elintarvikkeella on laatuun, turvallisuuteen sekä tuotannon eettisyyteen ja ekologiaan liittyviä vahvuuksia. Maamme maantieteellisellä sijainnilla, puhtaalla ympäristöllä, monipuolisella tuotantorakenteella ja perheviljelmiin perustuvalla tuotantotavalla on suuri vaikutus vahvuksiemme syntyyn. Suomessa esimerkiksi käytetään selvästi vähemmän torjunta-aineita kuin kilpailijamaissa, joten kotimaisten tuotteiden käyttö vähentää kuluttajien riskiä altistua kasvinsuojeluainejäämille.

Kattava tuotantopanosten, tuotannon ja elintarvikkeiden valvontajärjestelmä on myös erittäin tärkeä tekijä vahvuksiemme ajatellen.

Suomen koko elintarvikeketju, alkutuotanto, panosteollisuus, elintarviketeollisuus, kauppa, neuvonta, tutkimus, viranomaiset ja kuluttajien edustajat, sitoutuivat vuonna 1999 kehittämään suomalaista elintarviketaloutta allekirjoittaessaan maa- ja metsätalousministeriön elintarvikkeiden laatujohtoryhmässä laaditun "Suomen elintarviketalouden laatustrategia ja -tavoitteet" -asiakirjan. Laatustrategian työstäminen aloitettiin jo vuonna 1997, jolloin nimitettiin ensimmäinen maa- ja metsätalousministeriön laatujohtoryhmä valmistelemaan em. asiakirjaa.

Laatustrategian lähtökohtina ovat koko toimialan yhteiset arvot: asiakkaan tarpeiden täyttäminen, taloudellinen tehokkuus, kestävän kehityksen mukainen toiminta sekä toiminnan eettisyys. Laatustrategian tavoitteena on vahvistaa suomalaisen elintarviketuotannon kilpailuetua ja parantaa alan toimijoiden kilpailukykyä. Tavoitteena on saada elintarvikeketju systemaattisen laatu työn piiriin ja luoda aukoton laatu ketju pellolta pöytään vuoteen 2006 mennessä.

Keväällä 2003 maa- ja metsätalousministeriössä asetettiin uusi laatujohtoryhmä jatkamaan aikaisempien johtoryhmien työtä sekä laaja-alainen elintarviketalouden laatustrategian yhteistyöryhmä. Laatujohtoryhmä johtaa kansallista elintarviketalouden laatustrategiaa ja vastaa strategian organisoinnin ja toteutuksen koordinaatiosta, sisällön ajanmukaisuudesta sekä seuraa strategian tavoitteiden toteutumista. Yhteistyöryhmässä on edustettuna keskeisiä elintarviketalouden toimijoita hallinnosta, tutkimuksesta, neuvonnasta, etujärjestöistä sekä eräistä muista sidosryhmistä.

Puutarhayrittäjille on laadittu järjestelmällisen laatutyön pohjaksi Laatarhatuotanto-ohjeisto, jonka tavoitteena on laadunvarmennuksen ja hyvien viljelykäytäntöjen edistäminen puutarha-alan yrityksissä.¹⁴

Hyvien tuotantomenetelmien avulla minimoidaan viljelyn haitallisia ympäristövaikutuksia ja alan työntekijöiden kuormitusta ja työhön liittyviä työterveys- ja hygieniariskejä. Uusi ohjeisto astuu voimaan vuoden 2004 satokaudella, jolloin sen noudattamista edellytetään sirkkalehtilippumerkkiä käyttäviltä viljelijöiltä. Tätä kautta myös kauppa ottaa hyvät viljelymenetelmät vaatimuksiinsa.

Puutarhatuotteiden laadun parantamiseksi on tärkeää huolehtia tuotteiden jäähdyttämisestä heti sadonkorjuun jälkeen. Lainsäädäntö ei kuitenkaan velvoita kasvien jäähdyttämistä ennen markkinoille päästämistä, mikä näkyy erityisesti vähittäiskaupan myyntitiskeillä olevien ja suurkeittiömyyntiin toimitettavien kasvien laadun epätasaisuutena. Kasvien koko kauppaketjua velvoittavat yhtenäiset lämpötilavaatimukset ja päiväysmerkintäkäytännöt puuttuvat.

2.4 Puutarha-alan kehittäminen

2.4.1 Tutkimus

Puutarhatuotannon tutkimusresurssit ovat pääosin Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksessa (MTT) ja Helsingin yliopistossa (HY). Helsingin yliopistossa puutarhatieteen tutkimusvirat ovat soveltavan biologian laitoksessa, MTT:n puutarhatuotannon vastuualueella tehdään tutkimusta ensisijaisesti Piikkiössä sijaitsevalla puutarhatuotannon vastuualueella. Osa MTT:n tutkimuksista tehdään alueellisilla tutkimusasemilla, mm. Mikkelissä, Ruukissa ja Pälkäneellä. Laukaan tutkimus- ja valiotaimiasemalla tehdään tuotannollisen toiminnan lisäksi myös tutkimusta. Jokioisille sijoitettu kasvitauti- ja tuholais tutkimus on kotimaisen puutarhatuotannon toimivuuden kannalta elintärkeää. Puutarha-alan taloustutkimus on keskittynyt MTT:n taloustutkimusyksikköön Helsinkiin.

Myös muita puutarhatuotannon tutkimusta tekeviä tahoja toimii eri puolilla Suomea. Martensin puutarhasäätio tutkii kasvihuonetuotannon kysymyksiä Närpiössä sijaitsevalla tutkimusasemallaan yhteistyössä MTT puutarhatuotannon kanssa.

¹⁴ Internet-sivusto www.kotimaisetkasvikset.fi, alakohta Laatarha-ohjeet

Jomalassa sijaitsevalla Ahvenanmaan tutkimusasemalla harjoitetaan erityisesti saariston viljelijöitä palvelevaa puutarhatutkimusta. Työtehosteuran tutkimusohjelmassa on mukana monipuolista, mm. työmenetelmiin ja koneistukseen liittyvää puutarhasektorin tutkimusta, satakuntalaisella Pyhäjärvi-instituutilla taas jatkojalostukseen ja talouskysymyksiin liittyviä tutkimuksia.

Kasvihuonetuotannon keskeisimmät tutkimusaiheet tällä hetkellä liittyvät ympärivuotiseen tuotantoon, valojen käyttöön ja kasvinsuojelukysymyksiin. Hedelmä- ja marjatuotannon keskeisimmät tutkimusaiheet kohdentuvat herukoiden viljelytekniikkaan ja kasvinsuojelun hallintaan sekä mansikan ja vadelman satokauden pidentämiseen ja ympärivuotiseen tuotantoon tähtäävään viljelytekniikkaan. Hedelmä- ja marjakasvien lajiketutkimus ja -jalostus on yksi tärkeimmistä tutkimusaiheista, koska Suomen ilmastoon soveltuvia lajikkeita eivät muut maat jalosta. Avomaanvihannestuotannon keskeisiä tutkimusaiheita puolestaan ovat lajiketutkimus, lannoitus- ja kasvinsuojelututkimus. Myös laajamittaisen yrttituotannon viljelytekniikkaa tutkitaan intensiivisesti. Taimitarhatuotannon ja viherrakentamisen tärkeitä tutkimuskohteita ovat esimerkiksi Suomen ilmastoon soveltuvat kasvit sekä rikkakasvien mekaaninen ja kemiallinen torjunta.

Puutarhatuotannon osuutta maatalouden tutkimukseen kohdennettujen MTT:n budjettivarojen käytöstä voidaan pitää tuotannon laajuuteen ja markkina-arvoon nähden alimitoitettuna. Tutkimushankkeet tukeutuvat yhä enemmän projektirahoitukseen. Tutkimuslaitosten ulkopuolisen rahoituksen osuus on tällä hetkellä noin 40 prosenttia.

Helsingin yliopistossa tehdään myös puutarhatuotannon tutkimusta, mutta käytettävissä olevat voimavarat ovat melko vähäiset. Tutkimustoiminta on käytännössä rahoitettava ulkopuolisella rahoituksella, mikä vaikeuttaa pitkäjänteisen perustutkimustyön tekemistä.

Puutarhatuotteiden kulutus- ja kuluttajatutkimusta tehdään pääsääntöisesti Kotimaiset Kasvikset ry:n toimesta. Kuluttajien vähittäisostojen kehittymistä on seurattu AC Nielsenin kuluttajapaneelin avulla vuodesta 1991 alkaen. Kuluttajien asenteita ja puutarhatuotteisiin liittyviä ominaisuuksia ja niiden arvostuksia on seurattu vuosittain erillisten tutkimusten avulla.¹⁵

Puutarhakasvien jalostus

Maa- ja metsätalousministeriölle luovutettiin 2.6.2003 esitys puutarhakasvien jalostustoiminnan järjestämisestä Suomessa. Eesityksen ovat laatineet puutarhajärjestöt, Helsingin yliopisto, Turun yliopisto, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus (MTT) sekä joukko alalla vaikuttaneita emeritusprofessoreita. He esittivät, että maa- ja metsätalousministeriö myöntäisi puutarhakasvien jalostukseen vuosittain pysyvää budjettirahoitusta osoitettuna MTT:lle.

¹⁵ Internet-sivusto www.kotimaisetkasvikset.fi , alakohta Kehitys ja tutkimus

Esityksen perusteluita ovat mm. se, että puutarhatuotannolla on entistä keskeisempi merkitys maatalous- ja elintarviketuotannossa sekä ympäristöviihtyvyyden tuottajana ja merkityksen ennustetaan kasvavan.

Suomalainen puutarhakasvien jalostus on vähäisistä voimavaroistaan huolimatta ollut menestyksellistä. Helsingin yliopisto on laskenut markkinoille kymmenen poikkeuksellisen hyvin pohjoisiin oloihin sopeutunutta alppiruusulajiketta. MTT on kehittänyt lukuisia hedelmä- ja marjalajikkeita sekä koristekasveja. Vuonna 1997 se otti käyttöön ensimmäisen tavaramerkkinsä, FinE (Finnish Elite), joka on nyt myönnetty 18 koristepensas- ja 13 hedelmä- ja marjalajikkeelle.

Suomen kasvuolot poikkeavat muista maista niin oleellisesti, ettei niiden jalostustoiminnan tuloksia voida soveltaa meille. Kasvien hyvä talvehtiminen on menestyvän viljelyn avainkysymys. Tarvittava valtiovallan sijoitus puutarhakasvien jalostukseen olisi kansantaloudellisesti hyvin pieni verrattuna puutarhaelinkeinon merkitykseen. Ministeriölle jätetyn esityksen mukaan puutarhakasvien jalostus tulee kohdentaa viljelyksellisesti potentiaalsiin hedelmä- ja marjakasveihin sekä keskeisiin viherrakentamisen kasveihin.

Puutarhakasvien jalostus on pitkäjänteistä toimintaa ja lajikkeista perittävät jalostusmaksut alkavat kertyä vasta pitkällä viiveellä. Kasvinjalostusta ei voida toteuttaa lyhytjänteisellä hankerahoituksella, vaan se tarvitsee pysyvän toimintaohjelman ja pysyvästi palkattuja tutkijoita.

Lajikekokeet

Suomesta on viimeisten kymmenen vuoden ajan puuttunut tärkeimpien avomaavihannesten kattava lajiketutkimustoiminta, jossa olisi järjestelmällisesti ja pitkäjänteisesti selvitetty eri vihanneslajikkeiden soveltuminen maamme olosuhteisiin. Viime vuosina tehdyt lajikekokeet ovat olleet usein sinänsä laadukkaita mutta kestoltaan lyhyitä ja pääasiassa hankerahoituksen tai muun lyhytaikaisen rahoituksen turvin toimivia. Koska Suomessa ei jalosteta avomaanvihanneksia, ei jalostajillakaan ole perustietoa vihanneslajikkeiden menestymisestä Suomen muuhun Eurooppaan nähden poikkeavassa ilmastossa. Tästä syystä tämä tutkimusalue ei ole pelkkää lajiketestausta, vaan se antaa myös perustietoa viljelyratkaisujen ja lajikevalintojen tekoon erilaisissa viljelyolosuhteissa ja tuotantotavoissa. Marjatutkimuksessa on onnistuttu luomaan tuloksellinen lajiketestaussmalli, jossa yhteistyötä tekevät niin tutkimus, neuvonta, viljelijät kuin muutkin sidosryhmät. Tämä toimintamalli tulisi ottaa sovellettuna käyttöön myös vihanneslajikkeiden testauksessa.

2.4.2 Koulutus

Puutarha-alan koulutus on viimeisen kymmenen vuoden aikana monipuolistunut nopeasti ammattialan kehityksen vaatiessa uusia koulutusmenetelmiä ja työntekijöiltä uudenlaisia taitoja. Erityisesti muutoksia on tullut opintojen laaja-alaisuuteen sekä jatko- ja täydennyskoulutusmahdollisuuksiin.

Nuorisokoulutuksen peruselementtinä on 120 opintoviikon laajuinen puutarha-alan perustutkinto, jonka suorittamalla voi kolmessa vuodessa valmistua eri erikoistumisaloille kuten puutarhatuotantoon, viheralalle tai kukka- ja puutarhakauppaan. Opintoihin aiemmin kuuluneen harjoittelun ovat korvanneet työssäoppimisjaksot, joiden aikana osia opiskelusta suoritetaan käytännön tehtävissä työpaikoilla.

Perustutkinnon rinnalle on tullut näyttötutkintojärjestelmä, jossa opiskelija voi näyttökokeiden avulla osoittaa hankkineensa puutarhurilta vaadittavat taidot. Itse opiskelun voi hoitaa monilla vaihtoehtoisilla tavoilla. Näyttötutkintojärjestelmä sopiikin erityisesti aikuiskoulutuksen tarpeisiin. Perustutkinnon suorittanut voi erikoistua edelleen suorittamalla sellaisia ammattitutkintoja kuten floristi tai puistopuutarhuri ja näiden jatkokoulutuksena erikoisammattitutkintoja kuten floristimestari tai taimistomestari.

Luonnonvara-alan ammattikorkeakoulututkinnon maisemansuunnittelun tai puutarhatalouden koulutusohjelmissa suorittaneista opiskelijoista tulee hortonomeja (AMK). Puutarha- ja viheralan korkeakoulututkintoja voi nykyisellään opiskella yliopistossa tai teknillisessä korkeakoulussa. Yliopistosta valmistuvasta puutarha-alan opiskelijasta tulee maatalous- ja metsätieteiden maisteri, teknillisestä korkeakoulusta valmistuvasta taas maisema-arkkitehti.

Suomessa puutarha-alan perustutkintoon johtavaa ja/tai näyttötutkintoihin valmistavaa koulutusta antaa 21 oppilaitosta, näyttö- ja ammattitutkintoja voi suorittaa 12 oppilaitoksessa. Puutarha- tai luonnonvara-alan koulutusohjelma on kolmessa ammattikorkeakoulussa. Puutarhatiedettä voi lukea pääaineenaan Helsingin yliopistossa ja maisema-arkkitehtuuria Teknillisessä korkeakoulussa Otaniemessä.

Puutarha-alan toisen asteen oppilaitoksissa ja erityisesti niiden viljelylinjoilla on viime vuosina esiintynyt opiskelijapulaa. Ammattikorkeakouluissa ja yliopistossa opiskelijatilanne on toistaiseksi pysynyt hyvänä, mutta ikäluokkien pienentyessä on puutarha-alan varauduttava kovenevaan kilpailuun opiskelijoista. Riittävien opiskelijamäärien säilyttäminen kaikilla koulutustasoilla on ensiarvoisen tärkeää alan tulevan kehityksen ja työvoiman saannin kannalta.

2.4.3 Neuvonta

Puutarha-alan neuvontaa tarjotaan suomalaisille puutarhatuottajille useiden eri neuvontajärjestöjen kautta. Neuvonnan koordinointi ja osa erikoisneuvonnasta hoidetaan valtakunnallisten puutarha- ja neuvonta-alan keskusjärjestöjen toimesta, pääosa suoraan yrityksiin kohdistuvasta neuvonnasta taas eri puolille maata levittäytyneen neuvojaverkoston kautta. Eri järjestöjen ja niiden neuvojen yhteistyö on hakenut muotonsa pitkäaikaisen käytännön työn pohjalta, joten merkittäviä päällekkäisyyksiä tai toisaalta aukkoja neuvontatarjonnassa ei ole. Neuvojen suhteellisen pieni määrä ja toisaalta pitkät välimatkat maan sisällä saattavat kuitenkin aiheuttaa ongelmia neuvonnan tarpeen ja tarjonnan yhdistämisessä kohtuullisten kustannusten puitteissa.

Puutarhaneuvontaa koordinoivista järjestöistä merkittävimmät ovat Puutarhaliitto, ProAgria Maaseutukeskusten liitto sekä ProAgria Svenska Lantbrukssällskapens förbund (SLF). Näiden toimijoiden verkostoissa on eri alojen valtakunnallisia ja alueellisia erikoisjärjestöjä sekä maaseutukeskuksia neuvojineen. Puutarha-alan yhdistysten, tuottajaorganisaatioiden ja jalostavan teollisuuden neuvojat täydentävät lisäksi kukin osaltaan neuvontakenttää. Myös suomen- ja ruotsinkieliset puutarha-alan lehdet ja muut julkaisut välittävät uusinta ammattitietoa yrittäjille.

Puutarhaliitto ry

Puutarhaliitto on puutarha-alan valtakunnallinen keskusjärjestö, johon kuuluvat kaikki keskeiset alan järjestöt. Puutarhaliitto vastaa puutarha-alan valtakunnallisesta erikoisneuvonnasta, järjestää neuvojille koulutusta ja toimii osaltaan linkkinä neuvontasektorin ja hallinnon välillä.

Osa Puutarhaliiton neuvojista on toimialajärjestöjen kanssa tehtyjen yhteistyösopimusten perusteella sijoitettu Hedelmän- ja Marjanviljelijäin liittoon, Kauppapuutarhaliittoon ja Taimistoviljelijät ry:een. Tämän järjestelyn tavoitteena on ollut varmistaa neuvojen hyvä kontakti oman sektorinsa yrittäjäkuntaan sekä ammattitaidon kehittyminen saman sektorin parissa työskentelevien joukossa.

Näiden neuvojen neuvontatyöstä merkittävä osa on eri kanavien kautta tapahtuvaa joukkoneuvontaa sekä asiantuntijatehtäviä mm. viranomaisten ja erilaisten sidosryhmien tarpeisiin. Tämän lisäksi osa asiantuntijoista (mm. kukkatuotannon, tekniikan, talouden ja luomutuotannon neuvojat) tarjoavat sektorinsa yritysneuvontapalveluita koko maan laajuisesti.

ProAgria-yhtymä

ProAgria on vuoden 2002 alussa toimintansa aloittanut neuvontajärjestöjen yhtymä, jonka tavoitteena on rakentua paikallisesti, alueellisesti, valtakunnallisesti sekä kansainvälisesti vahvaksi kehittäjäksi ja verkottajaksi maaseutu- ja yritysneuvontaan. Yhtymän jäsenistä ProAgria Maaseutukeskusten liitto ja ProAgria Svenska Lantbrukssällskapens förbund sekä näiden jäseninä olevat suomen- ja ruotsinkieliset ProAgria maaseutukeskukset tarjoavat osana toimintaansa puutarhayrityksien kehittämiseen erikoistunutta neuvontaa.

Molemmissa keskusjärjestöissä toimii yksi alueellisen puutarhaneuvonnan kehittämiseksi vastuussa oleva valtakunnallinen neuvoja. Yhteistyön avulla luodaan synergiaetuja mm. asiakaspalvelujen monipuolistamisessa, henkilöstön koulutuksessa sekä sisäisten laatujärjestelmien kehittämisessä. Lisäksi ProAgria-yhtymä on käynnistämässä pohjoismaista yhteistoimintaa Ruotsin ja Tanskan neuvontaorganisaatioiden kanssa solmimansa yhteistyösopimuksen puitteissa.

ProAgria Maaseutukeskusten Liitto ja ProAgria maaseutukeskukset

Eri maakuntiin sijoittuneet alueelliset maaseutukeskukset tarjoavat neuvontapalveluita kasvihuoneyrityksille, marja-, hedelmä- ja avomaanvihannestiloille. Maaseutukeskuksia on yhteensä 16 ja niissä toimii 13 alueellista puutarhatuotannon neuvojaa, lisäksi käytävissä ovat maaseutukeskusten muiden neuvojen palvelut. Maaseutukeskukset tarjoavat puutarhatuotannon neuvontapalveluita myös erilaisten hankkeiden yhteydessä.

ProAgria Svenska Lantbrukssällskapens Förbund (SLF) sekä maanviljelys- ja talousseurat

Ruotsinkielisen puutarhaneuvonnan valtakunnallista koordinoitua hoidetaan SLF:ssä. Sen alueverkostoon kuuluvat maanviljelys- ja talousseurat Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa, Pohjanmaalla ja Ahvenanmaalla. Pro Agria-yhteistyön lisäksi SLF harjoittaa myös omaa kehittämistyötä kuten esimerkiksi julkaisutoimintaa.

Keskusliitossa ja alueellisissa neuvontajärjestöissä työskentelee yhteensä viisi neuvojaa, joista yksi on sijoittunut pääkaupunkiseudulle ja muut Pohjanmaalle, Varsinais-Suomeen sekä Ahvenanmaalle. Vaikka neuvojat palvelevat koko puutarhayrityskenttää, painottuu neuvonta ja erikoisosaaminen etenkin alueneuvojilla toiminta-alueen yritysraakenteen mukaan, esimerkiksi Pohjanmaalla kasvihuonetuotantoon.

2.4.4 Työvoima

Puutarhasektorin alkutuotanto avomaalla ja kasvihuoneissa työllistää yhteensä noin 22 250 henkilöä, joihin on laskettu vakinaisesti palkattujen työntekijöiden lisäksi pää- tai sivutoimiset puutarhayrittäjät sekä heidän yrityksissään työskentelevät perheenjäsenet. Kausityöntekijöitä alkutuotannossa työskentelee vuosittain arviolta 10 800, joista ulkomaisia on noin 8 400. Lisäksi vihersektori työllistää vuosittain noin 15 000 henkilöä, joista yli kolmannes on kausityövoimaa. Myös puutarhatuotteiden kauppa- ja jalostusketjuissa työskentelee suuri joukko ihmisiä. Arviot välillisistä työllistämisaikutuksista vaihtelevat välillä 50 000- 70 000 henkeä. Puutarha-alan alkutuotannon työntekijät järjestäytyvät Puu- ja erityisalojen liiton kautta ja työnantajat Maaseudun työnantajaliiton kautta.

Vaikka puutarhatalous on suhteessa yritysten määrään selvästi maataloutta suurempi työllistäjä, lasketaan nämä kaksi alaa työvoimatilastoinnissa useimmiten yhteen maataloussektoriksi. Tämä vaikeuttaa tarkkojen työvoimatietojen saantia.

Puutarha-alan työpaikoilla vaadittava koulutustaso vaihtelee huomattavasti työtehtävien mukaan. Tuotannon suunnitteluun liittyvissä tehtävissä ja erikoisosaamista vaativissa töissä on työntekijöillä oltava puutarha-alan koulutus tai riittävä työkokemus, mutta toisaalta merkittävän osan perustyöstä kuten sadonkorjuusta tai hoitotöistä tekevät alan koulutusta vailla olevat työntekijät. Osasyynä kouluttamattoman työväen ja kausityövoiman suureen osuuteen työvoimasta on puutarha-alan heikohko palkkataso, joka vähentää alan kiinnostavuutta työnhakijoiden keskuudessa. Vaikka palkkataso on alhainen, on ansiotason kehitys sinänsä seurannut muiden alojen kehitystä.

Kasvihuone- ja taimistoyrityksissä on suhteessa enemmän vakituisia työntekijöitä kuin muilla puutarhasektoreilla. Kausityövoiman käyttö on keskittynyt erityisesti marja- ja avomaavihannesviljelmille. Kotimaista kausityövoimaa ei ole saatavilla riittävästi, minkä vuoksi valtaosa kausityöntekijöistä tulee ulkomailta, lähinnä Venäjältä ja Baltian maista. Ulkomaisille työntekijöille on hankittava työluvut, joiden haku- ja myöntöprosessin joustavuus vaihtelee jonkin verran eri työvoimapiireissä. Valmisteilla olevassa uudessa ulkomaalaislaissa työlupakäytäntöjen erityisesti kausityöntekijöiden osalta ennakoidaan helpottuvan. Myös vuonna 2004 tapahtuva EU:n laajeneminen helpottanee työlupakäytäntöjä uusista jäsenmaista tulevan työvoiman osalta. Toistaiseksi on kuitenkin epävarmaa, toteutuuko työvoiman vapaa liikkuvuus uusista jäsenmaista heti vai vasta siirtymäajan jälkeen.

3. Kehitysnäkymät

3.1 Kansainvälinen kehitys

Suomen puutarhasektoriin lähitulevaisuudessa vaikuttavia kansainvälisiä tekijöitä ovat mm. EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistaminen, maailmankauppajärjestö WTO:n (World Trade Organization) uusi neuvottelukierros sekä EU:n itälaajeneminen.

3.1.1 EU:n yhteinen maatalouspolitiikka

Maatalous oli yksi ensimmäisistä Euroopan unionin politiikkalohkoista, joilla jäsenvaltiot luovuttivat kansallisen toimivaltansa yhteisölle, niin että kaikkiin sovellettiin samoja harmonisoituja sääntöjä.

Yhteisen maatalouspolitiikan (YMP) syntymisen aikaan tärkeimmistä elintarvikkeista oli jäsenvaltioissa alituotantoa, joten YMP:n merkittävänä tavoitteena oli ruoan tuotannon turvaaminen. Keskeisenä periaatteena oli jo tuolloin perhevilmjelmien säilyttäminen eurooppalaisena tuotantomuotona.

Tuotantotekniikan kehittymisen ja tuotannon rationalisoitumisen myötä ollaan monien tuotteiden osalta siirrytty alituotantotilanteesta ylituotantotilanteeseen. 1970- ja 1980- lukujen vaihteessa yhteisössä otettiin ensimmäistä kertaa käyttöön tuotannon rajoitustoimia kuten tuotantokiintiöitä, tukikiintiöitä ja kesannointi.

Eräänlaisen käännekohtana voidaan pitää vuoden 1992 MacSharryn reformia, jossa eräillä sektoreilla siirryttiin hintatuesta tuotantoon sidottuun suoraan tukeen. Vuoden 1992 reformin yhteydessä otettiin käyttöön myös liitännäistoimenpiteet ympäristötuki, metsitys ja varhaiseläke.

1990- luvun lopulla yhteisön sekä ulkoiset että sisäiset syyt johtivat yhteisen maatalouspolitiikan Agenda 2000- uudistusehdotukseen. Agenda 2000- ratkaisussa jatkettiin keskeisten maataloustuotteiden hintojen alentamista vuoden 1992 reformin periaattein. Puutarhatuotteet eivät olleet mukana Agenda 2000 uudistuksessa. Hedelmien ja vihannesten yhteistä markkinajärjestelyä on uudistettu viimeksi vuonna 1996 ja seuraava uudistus on suunniteltu alkavaksi vuonna 2004.

Kesällä 2002 käynnistyi jälleen EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistusprosessi, jossa komissio esitti perusteellisempaa muutosta kuin oli odotettu. Kesäkuussa 2003 EU:n maatalousministerit päättivät uudistuksen päälinjoista. Keskeinen osa uudistusta on uuden tuotantoon sitomattoman tilatukijärjestelmän luominen. Tilatukeen sisällytetään pääosa EU:n kokonaan rahoittamista tuista. Jäsenvaltiot voivat kuitenkin edelleen maksaa osan kasvi- ja kotieläintuista tuotantoon sidottuina. Tilatuki otetaan käyttöön aikaisintaan vuonna 2005 ja jäsenvaltiot voivat lykätä sen käyttöönottoa vuoteen 2007 asti.

Puutarhatuotteiden kohtelu uudessa tukijärjestelmässä riippuu valittavan tukijärjestelmän muodosta. Jäsenvaltiot voivat ottaa käyttöön joko tilakohtaisen tukimallin, tasatukimallin tai näiden yhdistelmän.

Tilakohtaisessa tukimallissa tuki määräytyy historiallisen viitekauden 2000 - 2002 mukaan ja hehtaarikohtainen tuki vaihtelee tiloittain. Tilatukeen oikeutetulla alueella ei saa viljellä puutarhakasveja. Tasatukimallissa tietyllä alueella maksetaan hehtaaria kohden sama määrä tukea riippumatta tilan viljelyhistoriasta ja harjoitettavasta tuotantosuunnasta. Tässä tapauksessa tukea saavalla alueella saa viljellä puutarhakasveja (lukuun ottamatta pysyviä kasveja). Tukialalla viljeltävillä puutarhakasveilla on tila-, alue- ja maakohtainen yläraja, joka perustuu tilalla vuonna 2003 viljelyssä olleeseen puutarhakasvien alaan. Yhdistelmämalli on puutarhakasvien tukikohtelun osalta tasatukimallin kaltainen. Jäsenvaltioiden on valittava sovellettava tukijärjestelmä elokuuhun 2004 mennessä.

Maatalouden strategiaprojektin mukaan yhteisen maatalouspolitiikan painopistealueita jatkossa ovat tasapuolisempi maatalouspolitiikka ja kestävä maatalous, alueiden luontaisen kilpailukyvyn huomioon ottaminen tukiperusteissa (tarveperustaisuus), tuotantomotivaation ja työn mielekkyyden säilyttäminen, alueellinen tasapaino ja sosiaalinen oikeuden mukaisuus ja luontoa kunnioittavat tuotantomenetelmät.

3.1.2 Maailmankauppajärjestö (WTO)

Ennen vuotta 1994 solmittua Uruguayn kierroksen maataloussopimusta maatalouskauppa oli suurelta osin maailmankauppaa sääntelevien sääntöjen ulkopuolella. Uruguayn maataloussopimuksella, jonka toimeenpano alkoi vuonna 1995, myös maatalouskauppa tuli tiukasti sääntelyn piiriin. Maataloussopimuksella WTO:n jäsenvaltiot sopivat säännöistä, joiden avulla kauppaa ryhdyttiin vapauttamaan. Valtiot sopivat myös asteittain kiristyvistä sitoumuksista rajasuojan, sisäisen tuen ja vientituen käytössä.

Uruguayn sopimus oli merkittävä askel kohti vapaampaa maailmankauppaa maataloustuotteissa. Se oli kuitenkin tarkoitettu vain ensimmäiseksi askeleeksi laajemmassa uudistusprosessissa.

Maatalouspolitiikan kansainvälinen toimintaympäristö muuttuu lähivuosina kauppapolitiikan osalta oleellisesti käynnissä olevan uuden WTO:n neuvottelukierroksen ns. Doha-kierroksen myötä. Maatalousneuvotteluja käydään vientituen eri muodoista, tuontisuojusta, sisäisestä tuesta sekä maatalouden ei-kaupallisista kysymyksistä. Lopputulosta on tässä vaiheessa vaikeata ennakoida, mutta jo EU:n komission esittämän alustavan maatalousneuvotteluposition perusteella näyttää ilmeiseltä, että EU:n yhteinen maatalouspolitiikka joutuu jatkossa toimimaan entistä tiukempien tukirajoitteiden alaisuudessa.

Markkinoille pääsyyn liittyvät kysymykset ovat EU:lle tärkeitä, koska se on maailman suurin maataloustuotteiden tuoja ja toiseksi suurin viejä. EU haluaa edistää vientiä ja pyrkii erityisesti huolehtimaan niiden korkealaatuisten tuotteiden viennistä, joiden maine perustuu maantieteellisen alkuperään ja perinteiseen tieto-taitoon.

Avainkysymys EU:lle maatalousneuvotteluiden sisällön suhteen on ns. ei-kaupallisten tekijöiden sisällyttäminen neuvottelujen asialistalle. EU on eurooppalaista maatalouden mallia korostamalla nostonut voimakkaasti esille maatalouden monivaikutteisuuden ja maatalouden tärkeän roolin yhteiskunnassa paitsi ruoan tuottajana myös monien muiden palvelujen ja hyötyjen tarjoajana.

Syyskuussa 2003 Cancunissa pidettiin WTO-ministerikokous, joka oli samalla käynnissä olevan kauppaneuvottelukierroksen keskivälin tarkastelutilaisuus. Tässä kokouksessa oli tarkoitus päättää varsinaisten myönnetyksneuvottelujen konkreettisista tavoitteista. Maailman kauppajärjestön viides ministerikokous päättyi kuitenkin epäonnistumiseen jo ennen kokoukselle varatun määräajan umpeutumista.

Epäonnistumisen syyt löytyvät erityisesti maatalouskauppaan ja kehitysmaiden asemaan liittyvistä kysymyksistä. Voimassa olevan aikataulun mukaan meneillä oleva neuvottelukierros päättyy vuoden 2004 lopussa. Cancunin epäonnistuminen muuttanee kierroksen aikataulua. Tulevat kuukaudet antavat lisäselvyyttä siitä, miten tästä tilanteesta jatketaan eteenpäin.

Suomen puutarha-alan kannalta tarkasteltuna maailmankauppasopimuksen syntyminen suunnitellussa ajassa olisi eduksi, sillä sopimuksen solmiminen rauhoittaa kansainvälisen kaupan tilannetta. Tavoitteena neuvotteluissa on kuitenkin oltava 'eurooppalaisen näkökulman' säilyttäminen. Nopeita vaikutuksia Suomen puutarhamarkkinoihin ei sopimuksen syntymisellä kuitenkaan todennäköisesti ole. Tuontisuojaan poistuessa tarjonta tosin alkaa lisääntyä ja hinnat laskea; erityisesti puolijalosteiden ja pakasteiden osalta muutokset saattavat olla merkittäviä, samoin taimitarhantuotteiden osalta. Kaupan vapautuessa uhkana on myös tautien ja tuholaisten leviäminen alueille, joilla niitä ei aiemmin ole ollut. Kasvihuonetuotannossa leikkokukkien maailmanmarkkinat toimivat jo melko vapaasti. Ruukkukasvien ja kasvihuonevihannesten osalta kovin kilpailu tulee jatkossakin Euroopan unionin sisältä ja Pohjois-Afrikan valtioista.

Maatalouden strategiaprojektin mukaan uuden kauppaneuvottelukierroksen tärkeitä tavoitteita Suomen kannalta tarkasteltuna ovat vientituen säilyttäminen, eri vientitukimuotojen tasapuolinen kohtelu, sisäisen tuen (oranssi, sininen ja vihreä) tukiluokkien ja niitä koskevien sääntöjen säilyttäminen pääasiassa nykyisellään (liite 2). Tavoitteina ovat monivaikutteisuuden tunnustaminen säännöissä ja sen huomioon ottaminen määriteltäessä sallittuja tukia, varovaisuusperiaatteen noudattaminen, tuotemerkintöjen (esim. alkuperä, tuotantotapa, laatu) salliminen sekä ennakkohyväksymismenettelyä käyttäminen biotekniikan tuotteille.

3.1.3 EU:n laajentuminen

Vuoden 2002 joulukuussa EU:n laajentumisesta päästiin sopuun nykyisten jäsenvaltioiden sekä kymmenen hakijamaan kesken, ja liittymissopimus allekirjoitettiin huhtikuussa 2003. Viro, Latvia, Liettua, Puola, Tšekki, Slovakia, Unkari, Slovenia, Malta ja Kypros liittyvät EU:n jäseniksi toukokuussa 2004. Tämän hetkisen tiedon mukaan Romania ja Bulgaria liittyvät EU:n jäseniksi vuonna 2007 ja keskustelut Turkin kanssa alkavat 2005. Maa- ja elintarviketalouden osalta tämä merkitsee sisämarkkinoiden laajentumista ja kilpailun kiristymistä entisestään.

Maa- ja puutarhatalous on yksi vaikeimmista asiakokonaisuuksista laajentumisessa. Maa- ja puutarhataloudella on suuri merkitys uusien jäsenvaltioiden kansantaloudessa, joten sitä koskevat päätökset vaikuttavat oleellisesti laajentumisen onnistumiseen. EU:n nykyisten ja uusien jäsenvaltioiden välillä on huomattavia eroja maa- ja puutarhatalouden tuottavuudessa ja tuotteiden laadussa. Nämä erot vaikeuttavat sisämarkkinoiden laajentumista.

Poliittiselta merkitykseltään suurimmat laajentumisen maatalouspoliittiset ongelmat liittyvät sisämarkkinoiden toimintaan, suoriin tukiin ja tuotantokiintiöihin.

Toukokuussa 2004 jäseniksi liittyvistä valtioista suurimpia puutarhatuotteiden tuottajia ovat Puola, Unkari ja Tšekin tasavalta. Erityisesti Puolan ja Unkarin liittyminen unioniin merkitsee suurta avomaatuotantoalan kasvua ja tuotantomäärien lisäystä sisämarkkinoilla. Näissä valtioissa puutarhatuotanto on merkittävä osa maataloutta ja myös koko kansantaloutta. Puolan ja Unkarin maataloustuotteiden viennissä puutarhatuotteiden osuus on huomattava.

Suomen kannalta tarkasteltuna Viron liittymisellä unioniin on ehkä eniten vaikutusta puutarha-alallemme. Viron puutarhatuotanto suuntautuu vielä tällä hetkellä pääasiassa omille kotimarkkinoille, mutta lyhyt kuljetusmatka Suomeen ja myös muihin Pohjoismaihin mahdollistaa viennin kehittämisen ulkomaankaupan esteiden poistuessa liittymisen myötä.

EU:n laajentumisen myötä kulkuyhteydet ja -reitit Puolan ja Baltian kautta Suomeen helpottuvat, jolloin tuotteiden kuljetusvirrat vahvistuvat ja säännöllistyvät ja tarjonta markkinoillemme lisääntynee. Laajentuminen voi tuoda mukanaan myös sen, että suomalaiset yritykset siirtävät toimintaansa uusiin jäsenvaltioihin ja ryhtyvät tuomaan tuotteita Suomeen.

Edellä mainittujen uhkien lisäksi laajentuminen voi luoda myös uusia mahdollisuuksia Suomen puutarhatuotannolle. Laajentumisen myötä sisämarkkinoiden piirissä olevien kuluttajien määrää kasvaa huomattavasti, jolloin saattaa avautua vientimahdollisuuksia kilpailukykyisille ja korkealaatuaisille suomalaisille erikoistuotteille.

Maatalouden strategiaprojektin mukaan Suomen kannalta tarkasteluna laajentumiseen liittyviä tärkeitä kysymyksiä ovat elintarviketurvallisuuden säilyttäminen (hygieni- ja kasvinterveysmääräykset), tuotanto- ja tukikiintiöiden määrittäminen historialliseen viitejaksoon perustuvan todellisen tuotannon perusteella, suorien tukien myöntäminen niin, että ne eivät vääristä elinkeinojen kannattavuussuhteita eivätkä maatalouden rakennekehitystä ja laajentumiskustannuksista sopiminen niin että ne sopivat hyväksytyihin rahoituskehyksiin.

3.2 Puutarha-alaan vaikuttavat yleiset kehitystrendit

Puutarha-alaan tulevaisuus linkittyy monelta osin muun yhteiskunnan tulevaisuuteen. Elintarvikkeiden markkinat kansainvälistyvät ja tuonnin kautta Suomeen tulee yhä enemmän uusia tuotteita, jotka toisaalta kilpailevat kotimaisten tuotteiden kanssa, mutta toisaalta myös tasoittavat tietä kotimaisen tuotantovalikoiman laajentumiselle.

Myyntipaikkaa lähellä tuotetun lähiruoan ja paikallisten tuotteiden suosion arvioidaan olevan kasvussa. Kaupan onkin onnistuttava toimimaan sekä globaalisti että paikallisesti; hankintojen keskittäminen tulee jatkumaan, mutta samalla kuluttajille on oltava mahdollisuuksien mukaan tarjolla myös lähellä tuotettuja tuttuja tuotteita.

Luonnonmukaisesti tuotettujen puutarhatuotteiden tuotanto ja kulutus on kasvuvaiheen jälkeen tasaantumassa. Luomutuotannon pinta-ala vuonna 2003 on kasvanut vuoteen 2002 verrattuna mm. mustaherukalla (lisäys 17 %), omenalla (lisäys 29 %) ja sipulilla (lisäys 6 %), vähentynyt taas mm. mansikalla (vähennys 13 %) ¹⁶. Luomutuotteilla on tulevaisuudessakin oma asiakasryhmänsä ja ne pysyvät osana puutarhatuotteiden valikoimaa. Markkinaosuuden voimakkaan kasvun jatkuminen ei kuitenkaan ole todennäköinen tuotantotekniikan vaativuuden, luomuviljelmien pienen koon ja tuotteiden korkeamman hinnan vuoksi. Lisäksi kasvunäkymiä synkentää luomuviljelyä koskevien EU-säädösten mahdollinen kiristyminen erityisesti luomukasvihuonetuotannossa. Luomutuotannon kohtuulliset toimintaedellytykset on kuitenkin turvattava tulevaisuudessa.

Viime vuosina perinteinen käsitys kulutuksesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä on muuttunut. Nykyään kuluttajan käyttäytymisen päämääränä ei ole vain tarpeiden tyydyttäminen, vaan kuluttajan käyttäytymistä ohjaavat myös monet muut tekijät kuten aistinautintojen hakeminen, mielikuvat, esteettiset seikat ja sosiaaliset tekijät.

Kuluttajat kiinnittävät entistä enemmän huomiota tuotteiden helppokäyttöisyyteen, terveellisuuteen, laatuun ja turvallisuuteen. Kestävät tuotantotavat ovat nousseet myös yhä tärkeämpään asemaan kuluttajien mielissä valintoja tehtäessä. Kuluttajat arvostavat luotettavia todisteita tuotteiden turvallisuudesta. Tuotteiden luotettavasta merkinnästä ja jäljittämisestä onkin tullut välttämätön osa tuotantoketjua.

Tämä korostuu luonnollisesti myös kaupan toiminnassa, jossa omavalvonta, tuotteiden jäljitettävyyden ja voimakas panostus korkeaan laatuun on olennainen osa nykypäivän toimintamalleja. Laatu- ja ympäristöjärjestelmät kattavat kaikki kaupan markkinointi-, logistiikka- ja hankintayhtiöiden toiminnat. Kaupan yrityksillä on käytössä paikallisten elintarvikeviranomaisien hyväksymät elintarvikelain mukaiset omavalvontasuunnitelmat, joissa noudatetaan HACCP-järjestelmää (Hazard Analysis and Critical Control Point).

Väestön rakenteen muuttuminen ja erityisesti sen ikääntyminen asettavat omat haasteensa myös puutarha-alan tuotannolle ja tuotteille. Maaseutualueiden väestömäärän vähetessä lähimarkkinoita hyödyntävän markkinointimallin edellytykset heikkenevät, vaikka jäljelle jäänyt väestö suosisikin lähiruokaa. Myös yrittäjien omien hankintojen ja tuotteiden kuljetusten järjestäminen kohtuukustannuksilla vaikeutuu säännöllisten kuljetusyhteyksien vähetessä. Tukkumarkkinoille markkinoitaessa ostajat toivovat tuotteita tarjoavien yritysten olevan yhä suurempia ja monipuolisempia. Alkutuotantoyritykset voivat vastata haasteeseen joko kasvattamalla yrityskokoaan tai verkostoitumalla muiden yritysten kanssa.

Myös kaupan tulee tunnistaa eri asiakassegmenttien toiveet ja tarpeet; erikoistuminen vähittäiskaupan osalta on jo alkanut ja uusien myymälätyyppien kautta kauppa pyrkii vastaamaan kuluttajien erilaisiin tarpeisiin.

¹⁶ Puutarhakasvien luomuhuuyväsytytuotantoala 2003 (ennakkotieto 18.11.2003)
Kasvintuotannon tarkastuskeskuksen internet-sivusto: www.kttk.fi

3.3 Puutarhasektorin kehitysnäkymät

3.3.1 Syötävät puutarhatuotteet

Syötävien puutarhatuotteiden kysyntä on jatkanut tasaista kasvua viimeisten kymmenen vuoden aikana. Ostot vähittäiskaupoista ovat lisääntyneet kolmanneksella. Lähes kaikkien vihannesten kysyntä on kasvanut selvästi lukuun ottamatta kaalikasveja¹⁷. Marjojen kulutus on myös lisääntynyt. Sen sijaan tuoreiden hedelmien kulutus on säilynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana lähes ennallaan.

Vaikka kasvien käyttö ruoanlaitossa on lisääntynyt, varsinaisen kasvisruokailun yleisyydestä Suomessa ei ole tarkkoja tietoja. Eri selvitysten perusteella arvioidaan, että esimerkiksi nuorista noin viisi prosenttia noudattaa jonkinlaista kasvisruokavaliota. Kasvisruokavalion valitsemiseen vaikuttavat mm. terveydelliset, ekologiset, eettis-filosofiset sekä uskonnolliset syyt.

Omatarveviljelyn odotetaan edelleen vähentyvän, joten vastuu kasvien saatavuuden varmistamisesta siirtyy yhä enemmän ammattiviljelijöille ja kaupalle.

Taloudellisten laskusuhdanteiden ei uskota vaikuttavan kasvien kilomääräiseen kulutukseen, mutta ne voivat ohjata kulutusta edullisimpiin tuotteisiin.

Kuluttajien kiinnostus erilaisiin tuotteisiin voi olla muotivirtausten ohjaamaa, joten pitkäaikainen ennustettavuus on heikkoa. Kasvisalalla ei ole odotettavissa kuitenkaan mitään nopeita muutoksia. Tuotevalikoiman odotetaan laajenevan ja tarjoavan uusia mahdollisuuksia kaupalle ja viljelijöille. Tuotteet, joiden ominaisuuksiin liittyvät helppous, kansainvälisyys, terveellisyys ja herkullisuus lisäävät suosiotaan.

Jalostamattomien perustuotteiden kysynnän odotetaan pysyvän ennallaan ja paljon valmistustyötä vaativien raaka-ainetyyppisten tuotteiden suosion odotetaan laskevan.

Uusien kuluttajasukupolvien kansainvälistyessä on oletettavaa, että kotimaisuuden merkitys valintakriteerinä pienenee tasaisesti. Muut laatutekijät yhdistettynä kotimaisuuteen voivat jatkossa toimia valinnan kriteereinä.

Tällä hetkellä monesta kotimaisesta kasvistuotteesta on mahdollisuus saada lisähintaa, koska kotimaisten tuotteiden kysyntä on ulkomaisia tuotteita parempi. Perustuotteiden hinnoittelu kaupoissa lähenee hitaasti kansainvälistä hintatasoa eli kotimaisten ja ulkomaiden tuotteiden hintaero kapenee tai häviää kokonaan. Tuotekehityksellä, tuotteiden erilaistamisella ja tuotemerkkien käytöllä voidaan säilyttää kotimaisten tuotteiden laatu ja erottuminen tuontituotteista. Maataloustuotteissa hedelmät ja vihannekset muodostavat suurimman tuontituoteryhmän, jonka osuus Suomen koko elintarviketuonnista vuonna 2002 oli 15,4%¹⁸.

¹⁷ Kasvistase 2002, Kotimaiset Kasvikset ry

¹⁸ Elintarviketeollisuusliiton internet-sivusto www.etl.fi: Tilastosivut

Vientimahdollisuudet ovat kasvisten osalta pienet, koska hinta- ja laatukilpailu on tiukkaa kaikkialla maailmassa. Vientimahdollisuuksia on erikoistuotteilla ja myös perustuotteilla lähinnä itään, jos suomalaisten puutarhatuotteiden imagoa voidaan rakentaa yhteisesti. Viennin laajempi käynnistyminen vaikuttaisi kuitenkin myös tukipolitiikkaan, sillä nykyiset kansalliset tuet on suunnattu kotimarkkinoita palvelevalle tuotannolle.

3.3.2 Koristekasvit ja taimitarhatuotteet

Koristekasvien käyttö kotona ja puutarhoissa on lisääntynyt viime vuosien aikana. Erityisesti kukkivien ruukkukasvien ja ryhmäkasvien käytön oletetaan kasvavan jatkossakin. Sen sijaan leikkokukkien käyttö pysynee ennallaan.

Taimitarhatuotteiden kysynnän kasvu on ollut viimeisen kymmenen vuoden aikana huomattavaa. Taimien reaali hinnat ovat alentuneet selvästi, mikä osaltaan selittää kysynnän kasvua.

Tulevaisuudessa taimitarhatuotteiden kysynnän kehitys näyttää lupaavalta. Vahvimpana perusteluna on suomalaisten puutarhaharrastuksen kasvu. Kiinnostus lähiympäristöön ja sen hoitoon lisää taimien menekkiä. Tuotekohtaiset vaihtelut voivat tosin olla suuria, mutta kokonaisuutena suunta on lupaava. Kysynnän arvioinnissa suuri kysymysmerkki on rakentamisen suhdanteet. Taimien käyttö julkisessa ja myös osassa yksityistä viherrakentamisesta voi vähentyä rajusti, jos taloudessa tulee laskusuhdanne.

Koristekasvien osalta kotimaisuus ei de tällä hetkellä useinkaan ratkaiseva valintakriteeri, vaan se jää toissijaiseksi. Näin oletetaan jatkuvan myös tulevaisuudessa.

Taimitarhatuotteista lähinnä puuvartisilla kasveilla on vientimahdollisuuksia Venäjälle, Pohjois-Ruotsiin ja Pohjois-Norjaan eli niille alueille, joilla menestyvät vain erityisen talvenkestävät lajit. Mikäli koristekasvien kasvinjalostuksen jatkuvuus saadaan turvattua, on mahdollista laajentaa niiden markkinointia perinteisten vientimaiden ulkopuolellekin.

4. Tulevaisuuden vaihtoehtoisia kehityssuuntia

Puutarha-alan kehityssuuntia tarkastellaan tässä työryhmämietinnössä kymmenen vuoden jaksolla vuoteen 2013 asti. Tämän pidemmälle tehtävää tulevaisuuden arviointia ei työryhmä nähnyt realistisesti mahdollisena. Kymmenenkin vuoden päähän ulottuvien kehityslinjojen arvioiminen on jo varsin vaikeaa ja arviot sisältävät hyvin monta epävarmuustekijää.

Puutarhatuotannon EU-jäsenyysaikaisessa kehityksessä on positiivista ollut kotimaisen tuotannon markkinaosuuden säilyminen korkeana. Tämän on mahdollistanut kuluttajien myönteinen asenne kotimaista tuotantoa kohtaan. Puutarhayritysten keskimääräinen kannattavuus on kuitenkin heikko, minkä vuoksi toiminnan jatkuvuutta turvaavia investointeja ei ole tehty riittävästi. EU-jäsenyysaikana yritysten tuotantovälineiden keski-ikä on jatkuvasti noussut huolimatta käytettävissä olleista investointituista.

Kotimaisen tuotannon hintakilpailukykyä tuontituotteisiin nähden ei voida pitää hyvänä. Huono kannattavuus on vähentänyt alan kiinnostavuutta sekä yrittäjien että alan koulutusta harkitsevien näkökulmasta. Kotimaisen tuotannon kehittämistä on myös vaikeuttanut tukitoimenpiteiden tasoon ja kestoon liittyvä epävarmuus.

Puutarha-alan nykyinen kehitys johtaa kohti suppeampaa tuotantoa ja heikompaa työllisyyttä, ellei kehitykseen kyetä riittävästi vaikuttamaan yritysten omilla toimenpiteillä ja niitä tukevalla valtiovoiman toimenpiteillä.

4.1 Positiivisen kehityksen tunnusmerkkejä

Positiivinen kehityssuunta aktivoi elinkeinoalaa ja ylläpitää haja-asutusalueiden monipuolista elinkeinorakennetta ja työpaikkojen säilymistä näillä alueilla. Yhteiskunnallisesti on myös merkittävää, että tarjolla on jatkuvasti monipuolinen valikoima laadukkaita ja turvallisia puutarhatuotteita, joiden merkitys ihmisten hyvinvoinnin kannalta on yleisesti hyväksyttyä ja tutkittua. Suomalaisen myönteinen asennoituminen puutarha-alaan ja puutarhaharrastuksen lisääntyminen on myös alan kannalta erittäin tärkeää.

Puutarha-alan positiiviselle kehitykselle on ominaista elinkeinon hallittu ja nousujohteinen rakennekehitys. Tämä edellyttää, että alan yritystoiminnan kannattavuus on niin hyvä, että yrityksissä pystytään tekemään kilpailukyvyyn säilyttämiseksi tarvittavia investointeja. Yritysten uudistumisen ja toiminnan tehostumisen myötä puutarhayritykset kiinnostaisivat tulevaisuudessa yhä enemmän niin uusia yrittäjiä kuin työntekijöitäkin. Yrityskauppoja ja sukupolvenvaihdoksia tulisi toteuttaa siten, että yrittäjien ikärakenne pysyy tasapainoisena.

Positiivinen kehitys edellyttää, että kuluttajien mielenkiinto kotimaisiin puutarhatuotteisiin säilyy ja puutarhayrityksillä on kykyä ja valmiutta lisätä ja monipuolistaa tarjontaansa kysynnän mukaan.

Markkinointiyhteistyön ja laatutyön tehostaminen koko kauppaketjussa pitävät tuotteiden laadun korkeana ja tuotannon kannattavana.

Elinkeinoalan kehittymistä tukevilla toiminnoilla kuten opetuksella, tutkimuksella ja neuvonnalla on käytössään riittävästi voimavaroja täysipainoiseen kehitystyöhön ja ajanmukaiseen toimintaan.

Tuotannon kehittyessä myös tukijärjestelmiä kehitetään niin, että ne tukevat laadukasta ja kannattavaa puutarhatuotantoa ja siihen liittyviä investointeja aiheuttamatta kuitenkaan kilpailun vääristymistä.

Tuotantokustannukset kehittyvät kilpailijamaihin nähden suotuisasti. Yritysten kilpailukyvyn vahvistaminen otetaan riittävästi huomioon verotusta, työvoimapolitiikkaa, ympäristö- ja rakentamismääräyksiä koskevissa valtiovallan päätöksissä.

4.2 Negatiivisen kehityksen tunnusmerkkejä

Negatiivisen kehityksen seurauksena haja-asutusalueiden elinkeinorakenne yksipuolistuu ja alueiden elinkeinoelämä köyhtyy, mikä johtaa mm. työttömyyden ja maaltapaon lisääntymiseen. Elintarvikkeiden toimitusvarmuus erilaisissa tilanteissa saattaa heikentyä ja kuluttajien toivomien tuotteiden saannin väheneminen voi vähentää tuoteryhmän kokonaiskulutusta.

Negatiiviselle kehitykselle on ominaista hallitsematon rakennekehitys, jossa koko puutarha-ala alkaa näivettyä, yhä useammat yritykset jättävät investoinnit tekemättä, yrityksille ei löydy jatkajia tai ostajia ja ne lopettavat kannattamattomina toimintansa. Puutarhayritysten lopettamisen seurauksena puutarhatuotantovaltaisten alueiden työttömyysaste nousee merkittävästi.

Mikäli kotimaisen puutarhatuotannon markkina-asema heikkenee ja myynti romahtaa, halvat ulkomaiset tuotteet korvaavat kotimaiset tuotteet. Kotimaisista tuotteista tulee tietyn pienen ostajajoukon "eliittituote" ja puutarhatuotteiden kokonaiskulutus vähenee. Etenkin kasvisten käytön väheneminen vaikuttaa negatiivisesti kansanterveyteen.

Puutarhatuotannon osaamista kehittävät toiminnot kuten koulutus, tutkimus ja neuvonta supistuvat resurssien puutteen vuoksi. Yritysten kannustimet laadukkaaseen tuottamiseen puuttuvat eivätkä tuottajat ole motivoituneita oman tieto-taitonsa lisäämiseen. Tällä on suora vaikutus tarjolla olevien tuotteiden laatuun.

Jos puutarhatuotannolle maksettavat tuet joko vähenevät huomattavasti, kohdentuvat kilpailua vääristävällä tavalla tai loppuvat kokonaan, alenee yritysten kannattavuus entisestään ja taloudelliset perusteet tuotannon ylläpitämiseksi katoavat. Kannattavuus alenee myös mikäli kustannustekijöiden kuten energian, verojen ja työvoiman hintojen nousu suhteessa kilpailijamaihin jatkuu eikä kustannusten nousua vastaavia tuotteiden hinnankorotuksia voida ulkomaisen kilpailun vuoksi tehdä.

5. Tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset

Kasvisten hyvä saatavuus edistää niiden kulutusta ja samalla kansanterveyttä. Useiden tuotteiden kulutus on kotimaisella tuotantokaudella moninkertainen tuontikauteen verrattuna. Lähellä tuotetut, tuoreet, hyvälaatuiset ja turvalliset puutarhatuotteet edistävät kulutuksen kasvua. Puutarhapolitiikan tavoitteeksi tuleekin asettaa, että tarjolla on jatkuvasti kysyntää vastaava määrä ja valikoima kasviksia sekä muita puutarhatuotteita.

Väestön hyvinvointia voidaan parantaa lisäämällä ympäristön vihreyttä. Tutkimusten mukaan vihreä ja hoidettu ympäristö lisää viihtyisyyttä, lisää asuinalueiden arvostusta sekä parantaa ihmisten mielialaa ja heidän haluaan liikkua ulkona. Viherrakentaminen pohjoisissa erityisolioissa vaatii erityisammattitaitoa ja asettaa rajoituksia kasvimateriaalin käytölle. Suomen oloihin jalostetut ja meillä kestäviksi todetut taimitarhatuotteet parantavat ympäristörakentamisen laatua ja vähentävät turhia kustannuksia.

Kotimainen puutarhatuotanto on tärkeä monien alueiden elinkelpoisuuden kannalta. Sen työllistävä vaikutus on suuri etenkin sellaisilla alueilla, joilla työpaikkojen luominen on yleensä vaikeaa. Puutarhatuotanto sopii usein myös alueille, joilla laajamittainen maataloustuotanto ei peltolohkojen pienuuden vuoksi ole mahdollista. Puutarhatuotannon mahdollisuudet tulisikin huomioida aluepoliittisia linjauksia tehtäessä.

Suomessa on erittäin korkeatasoinen ja perinteikäs puutarhaviljelykulttuuri. Alalle kouluttautumiseen ja ammattitaidon hankkimiseen on sijoitettu huomattava henkinen ja taloudellinen panos. Mikäli viljely ja osaaminen menetetään, alan tietotaidon uudelleen hankkiminen on äärimmäisen vaikeaa.

Puutarhatuotantoon käytetään hyviä viljelyalueita, joille on vaikeaa osoittaa nykyistä tuottavampaa käyttöä muussa alkutuotannossa. Tuotantovälineisiin ja rakennuskantaan on sitoutunut huomattava omaisuus, eikä näille välineille voida useimmiten osoittaa vaihtoehtoista käyttöä. Sijoitetun pääoman hyödyntäminen edellyttääkin tuotannon jatkuvuutta.

Puutarhatuotannon osuus koko maataloussektorin työpaikoista ja myyntitulosta on Euroopan unionin jäsenyysaikana selvästi kasvanut. Muutos on heijastunut tuotanto- ja rakennetukipolitiikkaan, mutta tutkimuksen ja neuvonnan rahoituksessa ei sektorin merkityksen kasvua ole toistaiseksi täysimääräisesti huomioitu.

Suomalaisen puutarhatuotannon kilpailukyvyn turvaamiseksi tulevaisuudessa asettaa työryhmä vuosien 2004- 2013 puutarhapolitiikalle neljä painopistealuetta:

- 1. Markkina- ja kuluttajälähtöisen toiminnan vahvistaminen puutarha-alalla**
- 2. Kannustavan tukipolitiikan harjoittaminen ja kustannustekijöiden hallinta**
- 3. Puutarha-alaa tukevien toimintojen voimavarojen turvaaminen**
- 4. Ympäristö- ja puutarhapolitiikan yhteensovittaminen**

5.1 Markkina- ja kuluttajälähtöisen toiminnan vahvistaminen puutarha-alalla

Kuluttajälähtöisen toiminnan vahvistamiseksi kaupassa olisi oltava tarjolla kotimaisia tuotteita kuluttajien kysyntää vastaavasti. Kotimaisten tuotteiden hankkimisen on oltava kaupalle vaivatonta - tarvittavat määrät kohtuullisen harvoilta tavarantoimittajilta. Tämän toteuttamiseksi sekä tarjonnan ennustettavuuden parantamiseksi tuottajien yhteistyötä on kehitettävä. Kehittäminen voi tapahtua esimerkiksi tuottajaorganisaatioiden tai muun tuottajayhteistyön puitteissa.

Markkinoiden tasapainon parantamiseksi ja ylitarjontatilanteiden välttämiseksi luodaan kaupan ja tuottajien kanssa yhteistyönä järjestelmä, jonka avulla tuotteiden markkinointia ja jakelua voidaan tarvittaessa tehostaa.

Selvitetään tuottajaorganisaatiojärjestelmän käytännön toimeenpanoa niissä EU-maissa, joissa merkittävä osa tuotannosta markkinoidaan tuottajaorganisaatioiden kautta. Selvityksen tulosten avulla pyritään paremmin hyödyntämään tuottajaorganisaatiojärjestelmän suomia mahdollisuuksia Suomessa. Tuottajayhteistyötä edistävää neuvontaa lisätään.

5.1.1 Laatumyö tuotannossa ja jakeluketjussa

Laatumyön avulla parannetaan entisestään puutarhatuotteiden ja -tuotannon laatua sekä suomalaisen kuluttajan luottamusta Suomessa tuotettuihin tuotteisiin. Asiakastyytyväisyyden ja ostouskollisuuden kannalta tärkeimpiä kotimaisen tuotannon kilpailutekijöitä ovat tuotteiden tuoreus ja maku. Tuotantomenetelmiä ja -panoksia sekä koko elintarvikeketjun toimintaa on kehitettävä sellaisiksi, että lopputuotteet ovat mahdollisimman turvallisia käyttää ja vastaavat kuluttajien laatumyöveitä. Laatumyön ja laatumyöjärjestelmien avulla on mahdollista parantaa myös alan kannattavuutta kehittämällä tuotantotapoja nykyistä tehokkaammiksi ja vähentää mahdollisten virheiden ja hävikin osuutta kasvisten tuotantoketjussa.

Puutarhatuotteiden laadun säilymiseen jakeluketjussa panostetaan yhdessä tuotanto- ja kauppaosastojen kanssa tehtävän laatumyön avulla. Tässä työssä oleellisena osana voidaan pitää viljelmillä tehtävää hyvää perustyötä, katkeamatonta kylmäketjua ja kuljetusten nopeutta.

Tämän rinnalla ei-varastoitavilla tuotteilla kehitetään myös jakelumyöjärjestelmää, jossa kotimaisen tuotannon tuoreusetu hyödynnetään mahdollisimman tehokkaasti ja ajallinen viive tuotannosta kuluttajalle on mahdollisimman lyhyt. Huomiota kiinnitetään myös vähittäiskauppaan, jossa herkkien tuotteiden laatu heikkenee nopeasti.

Laatutyön tavoitteena on koko tuotantoketjun kattava, ekologisesti ja eettisesti hyväksyttävä toimintatapa. Sen avulla parannetaan yrittäjien ja henkilöstön ammatillista osaamista, tuottajahintaa ja yritysten kannattavuutta.

Puutarhatuotteiden hinta-laatusuhteen on säilyttävä kuluttajan kannalta sellaisena, että kaikkien kuluttajaryhmien on mahdollista ostaa kotimaisia puutarhatuotteita.

Kuluttajatiedotusta kasvien käytön merkityksestä, hoidetun ympäristön tärkeydestä sekä tuotteiden käyttö- ja tuotantotavoista on jatkettava. Kuluttajaviestinnässä pyritään kaksisuuntaiseen tiedonkulkuun, jolloin laatu- ja tuotekehitystyöhön sekä muuhun elinkeinon kehittämiseen saadaan kuluttajapalautetta ja kehittämisideoita. Tiedotustoiminta painottuu tuoteryhmä- ja terveystietoisuuteen, joiden tärkeimpänä kohderyhmänä ovat kulutustottumuksiaan muodostavat nuoret ikäluokat.

Kehittämishankkeiden rahoituspäätöksiä tehtäessä etusijalle asetetaan hankkeet, joilla parannetaan tuotantomenetelmien ja lopputuotteiden laatua. Lisää voimavaroja tarvitaan tuotteiden ulkoisen ja sisäisen laadun seurantaan sekä vähittäiskaupan hedelmä- ja vihannesosastoista vastaavien asiantuntemuksen lisäämiseen.

Kuluttajille suunnattujen puutarha-alan tuote-, käyttö- ja terveystietoutta vahvistavien toimien rahoitusta on jatkettava, erityiskohderyhmänä nuoret kuluttajat.

5.1.2 Puutarhatuotteiden valikoiman ylläpito ja laajentaminen

Tavoitteena on, että kasvien ja koristekasvien tuoteryhmät tarjoavat houkuttelevan valikoiman tuotteita, jotka sopivat muuttuvaan kulutuskäyttäytymiseen ja soveltuvat Suomen oloihin. Monipuolinen tarjonta edistää kuluttajien terveellisiä elämäntapoja. Tuotteiden käytön helppous on yhä tärkeämpää monille kuluttajille. Kasvien jalostusasteen nostamisella voidaan lisätä alan tuotteista saatavaa arvonlisää.

Kysynnän ylläpitämiseksi on pyrittävä laajentamaan syötävien kasviksien nykyistä tarjontaa.

Kestävän ja hyvälaatuisen taimimateriaalin saanti viherrakentamista ja -harrastamista varten on turvattava.

Kotimaisten tuotteiden osalta on varmistettava toimitusketjun läpinäkyvyys ja tuotteiden jäljitettävyys pakkausmerkintöjen sekä tuotanto- ja kuljetushistorian avulla.

Uusien kasvien ja kasvisjätteiden saaminen tuotantoon ja myyntiin on hidasta ja vaatii pitkäjänteistä tuotekehitys- ja markkinointityötä. Uusien tuotteiden tuominen markkinoille vaatii koko ketjun yhteistyötä.

Puutarhatuotteiden jalostusta on kehitettävä niin, että tuotteet tyydyttävät kuluttajien ja suurkeittiöiden tarpeita tulevaisuudessakin. Laadukkaana suomalaisen raaka-aineen tuotantoa jatkojalostuksen ja teollisuuden tarpeisiin on edistettävä myös tukipolitiikan ja tuotannon kehittämistoimien avulla. Lisäksi jalostuksella voidaan tasata joidenkin tuoretuotteiden tuotantohuippuja, pidentää niiden myyntikautta ja hyödyntää ulkoisten ominaisuuksiensa vuoksi huonosti tuoremyyntiin sopiva osa tuotannosta.

Kuluttajilla on oltava mahdollisuus ostaa hyvälaatuisia kasviksia ja koristekasveja muuttuvissa tilanteissa, joihin voivat vaikuttaa ympäristötekijät, kansainväliset kriisit ja luonnonolojen aiheuttamat sadonmenetykset eri tuotantoalueilla.

Puutarha-alalla tulee seurata maa- ja metsätalousministeriön geenitekniikkatyöryhmän suosittamia suuntaviivoja, joiden mukaan geenitekniisiä sovelluksia kehitetään asiakas- ja ympäristölähtöisesti tavoitteena entistä laadukkaammat tuotteet ottaen huomioon suomalaisen maa- ja puutarhatalouden ja luonnon erityispiirteet.

Luomupuutarhatuotannolla on säilytettävä sellaiset toimintaedellytykset, että kysyntää vastaava tuotanto on mahdollista.

Puutarhakasvien teollisuussopimusviljelyn tulorakenteen on säilyttävä sellaisella tasolla, että teollisuuden jalostusraaka-aineen viljely Suomessa on kannattavaa. Tutkimus- ja kehitystoiminnassa on tuoretuotannon ohella huomioitava myös jalostettavien tuotteiden kehittämistarpeet.

Luomutuotannon viranomais- ja muu valvonta on pidettävä määrältään ja kustannuksiltaan viljelijälle kohtuullisena. Pellon vaihtamisen eri luomutilojen välillä on oltava mahdollista, jotta puutarhakasvien viljelykierron järjestäminen helpottuu.

Puutarhakasvien luomulisäysmateriaalia ja luomukasvihuonetuotantoa koskevien säädösten tulee jatkossakin olla sellaisia, että viljely Suomessa käytettävällä tuotantotekniikalla on mahdollista.

5.2 Kannustavan tukipolitiikan harjoittaminen ja kustannustekijöiden hallinta

5.2.1 Tulotuet

Tukipolitiikan tavoitteena on jatkossakin tarjota omistajayrittäjien hallinnassa oleville puutarhayrityksille tulo- ja rakennetukia, joiden avulla vahvistetaan tuotannon kilpailukykyä. Tämä tavoite on asetettu myös nykyisen hallitusohjelman maatalous- ja puutarhayrityksiä käsittelevässä kohdassa.

Tuet kohdistetaan ensisijaisesti aktiivisesti toimiville ja kehittyville yrityksille. Tukipolitiikan tulee olla pitkäjänteistä ja johdonmukaista eikä se saa asettaa maan eri osissa toimivia yrityksiä eriarvoiseen kilpailuasemaan. Tukivarojen tarkoituksenmukainen käyttö edellyttää, että tuotanto vahvistuu alueilla, joilla luontaiset kilpailuedellytykset (mm. paikallisilmasto ja maalajit), osaamisen perinteet ja markkinointimahdollisuudet ovat hyvät. Tukijärjestelmien porrastaminen ja muut hallinnolliset toimenpiteet eivät saa ohjata tuotantoa luontaisilta edellytyksiltään heikommille tuotantoalueille.

Tulotukijärjestelmät jatkuvat nykyisessä muodossaan ja tasoltaan pääosin yhtenäisenä koko maassa. Tukijärjestelmät on muotoiltava siten, että tuotteiden myynnistä saatavien tulojen ja tuen suhde on kohtuullinen.

Tulotukien vaikutuksia on arvioitava säännöllisin väliajoin, jotta tuki kohdentuu yritystään kehittäville tuottajille. Tukiehdot on muotoiltava siten, että tuki kaikissa tapauksissa edellyttää huolellista viljelyä ja että markkinoiden ruuhkautumista lisäävä lyhytkestoinen kausituotanto eri sektoreilla vähenee. Lisäksi tukijärjestelmää on arvioitava siten, että se ei kannusta vaatimattomilla panoksilla toteutettavan vajaatuottoisen tuotannon ylläpitoa ja lisäämistä.

Puutarhatalouden tukijärjestelmien kehittämisen tueksi perustetaan hallinnon ja alan tuottaja- ja yrittäjäjärjestöjen edustajista koostuva asiantuntijaryhmä. Tämän ryhmän tehtävänä on tukijärjestelmiin liittyvien rajausten selventäminen ottaen huomioon valvonnassa ja tukipäätösten tekemisessä havaitut ongelmat sekä kehittämis ehdotusten laatiminen tässä muistiossa asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi.

Liittymissopimuksen artiklan 141 perusteella neuvotellaan tasoltaan riittävät tukivaltuudet Etelä-Suomen kasvihuonetuotannolle ja avomaan tuotannon varastointituuelle siten, että näiden sektoreiden tukipolitiikka jatkuu yhtenäisenä koko maassa.

Kesäkuussa 2003 hyväksytyyn EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistuksen mukaisen tilatukimallin sovellus on valittava siten, että nykyiset puutarhakasvien tuottajat eivät joudu epätasapainoiseen kilpailutilanteeseen.

Mikäli kansallisten tukien, LFA-tuen tai ympäristötuen uudistuksissa puutarhasektoriin kohdistuu muita sektoreita suurempia leikkauksia, nämä menetykset on kompensoitava muiden puutarhatuotantoon kohdistuvien tukien ratkaisuisissa.

5.2.2 Rakennetuet

Puutarhatuotannon rakennekehityksen tavoitteena on kotimaisen kilpailukyvyn lisääminen. Tämä edellyttää sekä hyvälaatuisia tuotteita että kilpailukykyisiä tuotantokustannuksia. Rakennetuet kohdistetaan tuotantoa tehostaviin ja tuotannon kustannuksia alentaviin menetelmiin. Pitkällä aikavälillä kotimaisen tuotannon laajuuden kannalta on ratkaisevaa se, miten voimistuvaan tuontikilpailuun kyetään vastaamaan.

Riittävän taloudellisen tuoton saavuttaminen, tuotannollinen tehokkuus ja tukkuasiakkaiden asiakassuhteen ylläpito edellyttävät tulevaisuudessa entistä suurempaa yrityskokoa tai pienten yritysten yhteenliittymiä, jotka pystyvät tehokkaasti toimittamaan suuria eriä tasalaatuisia tuotteita suurille asiakkaille. Suurilla yrityksillä tai yritysten yhteenliittymillä on parhaat mahdollisuudet käyttää myös uusinta tuotantotekniikkaa.

Puutarhatuotannon tulee kuitenkin jatkossakin pääosin perustua perheyriyksissä tehtävään työhön. Markkinoiden joustavan toimivuuden takaamiseksi tarvitaan valtakunnallisilla markkinoilla toimivien suurten yrityksiä lisäksi myös paikalliskysyntään tukeutuvia pienempiä yrityksiä. Yritysten tehokkuutta ja kannattavuutta voidaan parantaa tekemällä yritysten välistä yhteistyötä esimerkiksi sadon käsittelyssä, markkinoinnissa ja viljelytiedon hankinnassa.

Kasvihuonetuotannossa tavoitteena on pienien, energiataloudeltaan huonojen ja teknisesti vanhentuneiden tuotantoyksiköiden korvaaminen teknisesti ajanmukaisilla laitoksilla. Avomaan puutarhatuotannossa tavoitteena on teknisesti ajanmukaisten varastojen sekä jäähdytys- ja kylmlaitteiden avulla ylläpitää tuotteiden laatua. Lisäksi investoinnit ajanmukaisiin laitteisiin mahdollistavat tuotteiden tehokkaan kauppakunnostuksen.

Investointituki on yritysten kehittämistä kannustava, kilpailukykyä tukeva ja rakennekehitystä edistävä tukimuoto, ja sen resursseista huolehtiminen on yhä tärkeämpää tulotukien kannustinvaikutusten vähetessä. Investointituki kohdistetaan yrityksiin, jotka asiantuntijoiden tekemillä selvityksillä voidaan arvioida kehityskelpoisiksi.

Hallitusohjelman mukaisesti investointien tukemisessa kiinnitetään huomiota yritysten kilpailukyvyn parantamisen ohella ympäristönsuojelullisiin ja yrittäjän jaksamiseen liittyviin tekijöihin.

Puutarhatuotannossa tarvitaan muita tuotantosektoreita enemmän erilaisia erikoiskoneita ja -rakennuksia. Yrityksissä toteutettavan kehittämistyön tavoitteena on kustannusten laskeminen satotaso nostamalla sekä mm. työvoiman ja energian käyttöä rationalisoimalla. Kustannusten laskua pitkällä aikavälillä tukevat tuotantolaitoksiin, koneisiin ja laitteisiin tehtävät investoinnit.

Puutarhatuotannon rakennus-, kone- ja laiteinvestointeja edistävien investointitukien avustus- ja korkotukiprosentti tulee mitoittaa siten, että tuen kannustinvaikutus on riittävä mutta ei tarpeettomiin investointeihin kannustava.

Tukihakemusten käsittelyssä korostetaan entistä enemmän asiantuntijoiden laatimien selvitysten ja yritysanalyysien merkitystä.

Investointitukijärjestelmä toteutetaan koko maassa yhtenäisillä ehdoilla ja mahdollisimman pitkäjänteisesti siten, että tukitasojen ja -ehtojen muutoksia tehdään mahdollisimman harvoin.

Kotimaisten polttoaineiden käyttöä lisätään kehittämällä puutarhatuotantoon soveltuvia ja tehostamalla käyttöönottoon ja käyttöön liittyvää neuvontatyötä sekä tukemalla käyttöönottoon liittyviä investointeja.

Puutarhatuotannon rakennemuutos etenee todennäköisesti voimakkaasti vuosikymmenen loppua kohti ja yritysten määrä vähenee. Yrittäjien eläkevakuutuksessa vakuutetuilta puutarhayrittäjiltä puuttuu vastaava varhaiseläkejärjestelmä kuin MYEL:in (Maatalousyrittäjien eläkelaki) piirissä on toteutettu.

Sukupolvenvaihdostukia ja nuorten viljelijöiden käynnistystukia on kehitettävä puutarhayrityksille käyttökelpoisiksi.

Mikäli jonkin puutarhasektorin toimintaedellytykset heikkenevät merkittävästi, tulee ottaa käyttöön vastaava luopumiskorvausjärjestelmä kuin kasvihuonetuotannolla oli käytössä vuosina 1995-1998.

5.2.3 Kustannustekijät

Tuotannon kustannustekijöihin kuten verotukseen, työvoimaan ja muihin yritystoiminnan puitteisiin liittyvissä yhteiskunnallisissa päätöksissä huomioidaan myös niiden vaikutukset yritysten kannattavuuteen ja kansainväliseen kilpailukykyyn.

Kasvihuonetuotannon käyttämän energian verotuksesta on tehtävä selvitys, jossa Suomen verotuskäytäntöä vertaillaan kilpailijamaiden järjestelmiin. Energian verotuksesta päätettäessä on otettava aiempaa paremmin huomioon avoin kilpailutilanne ja kilpailijamaiden verotuskäytäntö.

Puutarhatuotteiden arvonnlisäverokantoja tulee alentaa niissä puitteissa kuin valtiontalous ja muun verotuksen muutospainheet sen mahdollistavat.

Työvoimapolitiikkaa tulee kehittää siten, että lyhytaikainen lisääntynyt työvoimantarve voidaan kattaa. Puutarha-alan työvoimaan liittyvää tarveharkintaa varten tulee vahvistaa yhtenäiset periaatteet koko maahan.

Pienimennekkisten, puutarhatuotantoon tarkoitettujen torjunta-aineiden valikoima on supistunut voimakkaasti torjunta-aineille asetettujen vaatimusten kiristyessä ja EU:n tasolla toteutettavan hyväksymismenettelyn uusiutuessa.

EU:ssa hyväksytyistä tehoaineista valmistetut uudet ja parannetut kauppavalmisteet ja ympäristöä vähemmän kuormittavat aineet eivät tule toivotulla tavalla Suomen markkinoille, koska valmistajat pitävät nykyistä hyväksymismenettelyä aineiden pieneen menekkiin nähden liian vaativana.

Vaarana on, että kotimainen puutarhaviljely supistuu tai kärsii taloudellisia tappioita kasvinsuojelumahdollisuuksien heiketessä. Lopputuotteiden jäämärkejä tarkastellen tilanne etenee huonompaan suuntaan: kotimaiset puutarhatuotteet korvautuvat tuontituotteilla, joiden tuottamisessa käytetään useimmiten huomattavasti enemmän torjunta-aineita kuin Suomessa.

Torjunta-ainelainsäädäntöä on yhtenäistettävä siten, että pienimennekkisten aineiden hyväksymis- ja käyttöönottonenettely voidaan perustaa muissa pohjoisen Euroopan maissa tuotettuihin dokumentteihin.

Kauppavalmisteiden vyöhykehyväksyntää on edistettävä EU:ssa pienimennekkisillä aineilla niillä tuotantosuunnilla, joilla viljelyolosuhteet ovat toisiaan vastaavat (esimerkiksi kasvihuonetuotannossa).

Torjunta-ainesäädöksiin on sisällytettävä mahdollisuus saada ongelmatapauksissa nopeasti rajoitettuun käyttöön torjunta-aineita, joiden tehoaine on EU:n positiivilistalla, vaikka kaupallinen valmiste olisi Suomessa hyväksymättä.

Koetoimilupamenettely on säilytettävä torjunta-ainesäädöksissä uutuustuotteiden riittävän käytännön testauksen turvaamiseksi.

Puutarhatuotanto tulee eri hallinnonalojen säädöksissä entistä kattavammin määritellä ja käsitellä maatalouden osana. Nykyisin samantyyppisten yritysten kohtelu voi olla toisistaan poikkeava. Sektorin erityispiirteet tulee ottaa säädöksissä riittävästi huomioon.

Eri hallinnonalojen puutarhatuotantoa ohjaavat verotus-, rakentamis- ym. säädökset arvioidaan ja arvioinnin perusteella tehdään vastuutahoille tarvittavat parannusehdotukset.

5.3 Puutarha-alaa tukevien toimintojen voimavarojen turvaaminen

Puutarhatuotannon kehittymistä tukevat alan tutkimus, erikoistunut puutarhaneuvonta, hankkeiden muodossa tapahtuva kehittämistyö sekä alalle ammattitaitoista työvoimaa tuottava koulutus. Puutarhatuotannolle on tyypillistä tuotteiden suuri valikoima ja niiden toisistaan poikkeava viljelytekniikka. Onnistunut yrittäminen edellyttää erikoistunutta tiettyyn tuotteeseen tai tuoteryhmään liittyvää ammattitaitoa. Sekä tuotannon laajuus että sen monimuotoisuus tulee ottaa huomioon puutarha-alan kehittämistyötä resursoitaessa.

Puutarhatuotannon tutkimus Suomessa on alan kehittymisen kannalta erittäin tärkeää. Kasvihuonetuotannossa tutkimus tukee Suomen olosuhteisiin sovelletun viljelytekniikan kehittymistä esimerkiksi lisävalon käyttöön perustuvassa viljelytekniikassa.

Avomaan puutarhatuotannossa ilmastollisten erityisolojemme vuoksi pääosa muissa maissa tehdystä tutkimuksesta, jalostuksesta ja lajikekokeista soveltuu huonosti tai ei lainkaan suomalaiseen tuotantoon. Pohjoisiin olosuhteisiin sovelletun kasvinsuojelun tutkimus on koko puutarhatuotannon kannalta hyvin tärkeää.

Biologisen tutkimuksen lisäksi panostusta tarvitaan myös puutarhayrityssektorin taloustutkimukseen sekä tuotantotekniikan tutkimukseen. Koska tutkimuksen resurssit ovat rajalliset, ne tulee valtaosin kohdentaa keskeisimpiin viljelykasveihin ja aiheisiin, joista tulokset ovat kohtuullisella aikaviiveellä kotimaiseen tuotantoon sovellettavissa.

Puutarhatuotannon tutkimukseen MTT:n ja MMM:n budjetti- ja projektivarojen kautta osoitetun rahoituksen määrässä on huomioitava puutarhasektorin monimuotoisuus ja sen taloudellinen merkitys. Rahoituksen oikeudenmukainen taso on arvioitava ja sitä on toteutettava tutkimusmäärärahojen jaossa.

Työryhmä kannattaa puutarhatuotannon kasvinjalostustyöryhmän mietinnössään esittämiä toimenpiteitä. Erityisen tärkeänä työryhmä pitää kotimaisen puutarhakasvien jalostuksen ja tervetaimituotannon voimavarojen turvaamista.

Puutarha-alan neuvonta- ja asiantuntijapalveluiden tulee kyetä vastaamaan kasvaviin haasteisiin yrittäjien erikoistuessa ja ammattitaidon kasvaessa. Asiantuntijoiden tulee voida seurata tiiviisti oman sektorinsa kansainvälistä kehitystä ja toimia kotimaisen kehittämistyön moottorina ja koordinaattorina. Ammattitaitoinen erikoisneuvonta on välttämätön resurssi kotimaisen ja ulkomaisen tutkimustiedon välittämisessä käytännön yritystoimintaan sekä organisoitaessa yritysten yhteistyötä alan kehittämistoiminnassa.

Puutarhatuotannon neuvonnalle suunnattavien resurssien määrässä on pyrittävä sellaiseen tasoon, että viljelijät pystyvät kohtuullisilla omilla panostuksilla käyttämään neuvontapalveluita.

Puutarhatuotannon asiantuntijoiden tulee sijoittua etupäässä organisaatioihin, joiden muu henkilöstö pystyy tukemaan asiantuntijoiden työtä ja kehittymistä. Asiantuntijoiden määrä on mitoittettava siten, että he pystyvät viljelijöiden tapaan erikoistumaan riittävästi eri tuotannonaloille. Sijoitusorganisaatioiden on panostettava henkilöstön ammattitaidon kehittämiseen koulutuksella sekä kansainvälisten yhteyksien lisäämisellä.

Puutarha-alan neuvonnan ja asiantuntijapalveluiden viime vuosien kehitystä sekä järjestämistä tulevaisuudessa on arvioitava suhteessa maa- ja metsätalousministeriön ja elinkeinon omiin tavoitteisiin sekä eri sektoreiden ja tehtäväalueiden tarpeisiin ja riittävään resursointiin. Käytettävissä olevien resurssit on kohdennettava mahdollisimman tehokkaasti ja tuloksellisesti.

Työryhmän näkemyksen mukaan ammatillisen opetuksen valtakunnallisen tason koordinointi ei ole nykyisellään riittävää. Puutarha-alan toisen asteen koulutuksessa nykyiset voimavarat ovat jakautuneet liian moneen yksikköön. Harvemmissa, mutta henkilöstö- ja opetustilaresursseiltaan suuremmissa yksiköissä olisi paremmat mahdollisuudet huolehtia opetuksen tasosta. Koulutuksen kokonaistarjonta tulee kuitenkin säilyttää nykyisellään. Oppilaitosten opetuksen erikoistumista tulisi edistää esimerkiksi ammattikunnan opetuspanosta hyödyntämällä.

Yliopistossa annettavan puutarha-alan opetuksen on turvattava pätevän ja ammattitaitoisen akateemisen työvoiman saanti sektorille. Tutkijakoulutusta palvelevien opintojen lisäksi opetustarjonnassa on oltava tarjolla myös muun työelämän tarpeet huomioivia ainevaihtoehtoja.

Puutarha-alan koulutuskenttää on kehitettävä siten, että peruskoulutuksen suhde työvoimatarpeeseen on tasapainossa. Osan oppilaitoksista tulisi tarjota pitkälle erikoistunutta koulutusta eri puutarhatuotannon aloilla esimerkiksi ammattitutkintojärjestelmän mahdollisuuksia hyödyntämällä. Suomessa toistaiseksi vähän hyödynnettyä oppisopimuskoulutusjärjestelmää tulisi kehittää puutarha-alan tarpeita silmälläpitäen.

Opetusministeriön maatalous- ja ympäristöalan koulutustoimikunnan yhteyteen on koottava neuvoa-antava puutarha-alan koulutuksen asiantuntija- ja viranomaiselin, joka seuraa puutarha-opetuksen valtakunnan tason kehitystä ja antaa suosituksia koulutuksen määrästä ja sisällöstä sekä sen vaatimasta resursoinnista.

Selvitetään mahdollisuudet luoda yrittäjäkunnan uusiutumista ja perheyrittysten sukupolvenvaihdoksia tukeva ammattikorkeakoulutasoinen yrittäjäkoulutusohjelma.

Puutarha-alan hanketoiminta on nykyisin hyvin hajanaista ja koordinoimatonta. Toteutuneista ja käynnissä olevista hankkeista on olemassa erilaisia rekistereitä, mutta niihin pääsy on hankalaa ja niiden tietojen ajantasaisuus on heikko. Päällekkäisen työn välttämiseksi hanketoiminnan koordinoinnin parantaminen on välttämätöntä. Hankkeiden käynnistykseen ja toimeenpanoon liittyyvää opastusta ja tiedotusta on lisättävä.

Hankkeiden viranomaisrekistereitä on kehitettävä siten, että yksittäisten toimialojen hankkeiden määrän ja sisällön seuraaminen on mahdollista. Puutarha-alan hankkeista kootaan hankerekisteri edistämään eri hankkeiden ja toimijoiden välistä tiedonvaihtoa. Hankkeiden käynnistykseen ja toimeenpanoon liittyyvää opastusta ja tiedotusta lisätään.

Panostusta puutarhaelinkeinon valtakunnallisiin ja alueellisiin hankkeisiin tulee lisätä. Tässä puutarhastrategiassa ja elinkeinon omissa kehittämissuunnitelmissa esitetyt keskeiset kehittämisalueet on otettava riittävästi huomioon alue- ja rakenneohjelmien valmistelussa ja tarvittaessa niistä on laadittava oma toimenpidekokonaisuus tulevan rahoituskauden ohjelmiin.

5.4 Ympäristö- ja puutarhapoliitiikan yhteensovittaminen

Puutarha-alan ympäristöohjaus toteutetaan osana yleistä lainsäädäntöä. Alaa sivuavia määräyksiä on kirjattu mm. ympäristölakiin, vesilakiin ja asetukseen, jätelakiin sekä kasvinsuojelu- ja torjunta-ainelakeihin.

Avomaan puutarhatuotannon ympäristötukijärjestelmä kattaa pääosan tuotantoalasta.

Kasvihuonealan ympäristönsuojeluun ei nykyisin ole olemassa kannustimia. Koska ympäristöinvestointien tuomat kustannussäästöt jäävät usein vähäisiksi, ympäristönsuojeluun panostaminen on lähinnä yrittäjän omien arvojen ja arvostusten varassa. Kasvihuonetuotannossa ympäristövaikutuksia on vähennetty energiaa säästävillä toimenpiteillä, ravinteiden annostelua ja kasvihuoneilmaston säätöä tarkentavalla automatiikalla, kasteluveden kierrätyksen lisäämisellä sekä biologiseen kasvinsuojeluun panostamalla.

Avomaan puutarhatuotannossa toimenpiteet toteutetaan lähinnä ympäristötukijärjestelmän kautta. Keskeisiä toimenpiteitä siinä ovat typpilannoituksen tarkennus ja maaperän ravinteiden seuranta sekä maaperäkatteiden käyttö.

Ympäristönäkökohtien huomioimista puutarhatuotannossa on edistettävä maatalous- ja ympäristöhallinnon sekä viljelijäjärjestöjen yhteistyössä toteuttamalla koulutuksella ja tiedotuksella.

Ympäristönsuojeluyistä tehtäviä investointeja on tuettava korkeammalla tukiasteella kuin tuotannollisia investointeja.

Ympäristötukijärjestelmää on jatkettava avomaan puutarhatuotannossa. Järjestelmä on muotoiltava siten, että sen kannustinvaikutus on riittävä ja toimenpiteet mahdollisimman hyvin tuotantosuuntaan sopivia.

Mahdolliset puutarha-alaa koskevat ympäristölainsäädännön muutokset toteutetaan niin, että yrityksillä on riittävästi siirtymäaikaa sopeutua niihin.

Ympäristöministeriössä valmisteilla olevan viherstrategiamietinnön linjaukset on otettava huomioon mietittäessä maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön vastuunjakoa elinkeinotoiminnan ohjauksessa ja kehittämisessä.

Puutarha-alaa koskevaa ympäristölainsäädäntöä valmisteltaessa mukaan on otettava alaa tuntevia asiantuntijoita.

Mikäli ympäristölupavaatimus puutarhatuotannossa yleistyy, pienille yrityksille on laadittava nykyistä rajoitetumpaan dokumentointiin perustava lupamenettely.

Tuoteyksikköä kohti kulumien tuotantopanosten käyttöä vähennetään siten, että ympäristökuormitus tuotettua satoyksikköä kohti on mahdollisimman alhainen.

5.5 Yhteenveto toimenpiteistä ja toteutuksen seuranta

Yhteenveto työryhmän ehdotuksista ja niiden suunnitelluista toteuttajista on koottu seuraavilla sivuilla olevaan taulukkoon. Työryhmä kokoontuu tammikuussa 2005 arvioimaan toimenpide-ehdotusten toteutumista ja keskustelelee samalla mahdollisten jatkotoimien ja uusien kokoontumisten tarpeesta ja aikataulusta.

Yhteenveto työryhmän esittämistä toimenpiteistä

1. Markkina- ja kuluttajälähtöisen toiminnan vahvistaminen puutarha-alalla

Toimenpide	Toteuttaja
Markkinoiden tasapainon parantamiseksi ja ylläpidon tilanteiden välttämiseksi luodaan yhteistyönä kaupan ja tuottajien kanssa järjestelmä, jonka avulla tuotteiden markkinointia voidaan tarvittaessa tehostaa	Tuottaja- ja yrittäjäjärjestöt, kauppa
Selvitetään tuottajaorganisaatiojärjestelmän käytännön toimeenpanoa niissä EU-maissa, joissa merkittävä osa tuotannosta markkinoidaan tuottajaorganisaatioiden kautta. Selvityksen tulosten avulla pyritään paremmin hyödyntämään tuottajaorganisaatiojärjestelmän suomia mahdollisuuksia Suomessa. Tuottajayhteistyötä edistävää neuvontaa lisätään.	MMM, tuottaja- ja yrittäjäjärjestöt, neuvonta, tuottajat
Kehittämishankkeiden rahoituspäätöksiä tehtäessä etusijalle asetetaan ne hankkeet, joilla parannetaan tuotannon ja lopputuotteiden laatua. Lisää voimavaroja tarvitaan tuotteiden ulkoisen ja sisäisen laadun seurantaan sekä vähittäiskaupan Hevi-tuoteryhmän asiantuntemuksen lisäämiseen.	MMM, tuottajat, kauppa
Kuluttajille suunnattujen puutarha-alan tuote-, käyttö- ja terveystietoutta vahvistavien toimien rahoitusta on jatkettava, erityiskohderyhmänä nuoret kuluttajat.	MMM
Kysynnän ylläpitämiseksi on pyrittävä laajentamaan syötävien kasviksien nykyistä tarjontaa.	Tuottajat, tutkimus, kauppa, Kotimaiset kasvikset, MMM
Kestävän ja hyvälaatuisen taimimateriaalin saanti viherrakentamista ja -harrastamista varten on turvattava.	Tuottajat, tutkimus, tuottaja- ja yrittäjäjärjestöt, MMM
Kotimaisten tuotteiden osalta on varmistettava toimitusketjun läpinäkyvyys ja tuotteiden jäljitettävyyden pakkausmerkintöjen sekä tuotanto- ja kuljetushistorian avulla.	Tuottajat, kauppa, Kotimaiset kasvikset, neuvonta
Puutarhakasvien teollisuussopimusviljelyn tulorakenteen on säilyttävä sellaisella tasolla, että teollisuuden jalostusraaka-aineen viljely Suomessa on kannattavaa. Tutkimus- ja kehitystoiminnassa on tuoretuotannon ohella huomioitava myös jalostettavien tuotteiden kehittämistarpeet.	MMM, teollisuus, tutkimus
Luomutuotannon viranomais- ja muu valvonta on pidettävä määrältään ja kustannuksiltaan viljelijälle kohtuullisena. Pellon vaihtamisen eri luomuilojen välillä on oltava mahdollista, jotta puutarhakasvien viljelykierron järjestäminen helpottuu.	MMM/KTTK
Puutarhakasvien luomulisäysmateriaalia ja luomukasvihuonetuotantoa koskevien säästöjen tulee jatkossakin olla sellaisia, että viljely Suomessa käytettävällä tuotantotekniikalla on mahdollista.	MMM/KTTK

2. Kannustavan tukipolitiikan harjoittaminen ja kustannustekijöiden hallinta

Toimenpide	Toteuttaja
Tulotukijärjestelmät jatkuvat nykyisessä muodossaan ja tasoltaan pääosin yhtenäisenä koko maassa. Tukijärjestelmät on muotoiltava siten, että tuotteiden myynnistä saatavien tulojen ja tuen suhde on kohtuullinen.	MMM
Tulotukien vaikutuksia on arvioitava säännöllisin väliajoin, jotta tuki kohdentuu yritystään kehittäville tuottajille. Tukiehdot on muotoiltava siten, että tuki kaikissa tapauksissa edellyttää huolellista viljelyä ja että markkinoiden ruuhkautumista lisäävä lyhytkestoinen kausituotantoerä sektoreilla vähenee. Lisäksi tukijärjestelmää on arvioitava siten, että se ei kannusta vaatimattomilla panoksilla toteutettavan vajaatuottoisen tuotannon ylläpitoa ja lisäämistä.	MMM

Toimenpide	Toteuttaja
<i>Puutarhatalouden tukijärjestelmien kehittämisen tueksi perustetaan hallinnon ja alan tuottaja- ja yrittäjäjärjestöjen edustajista koostuva asiantuntijaryhmä. Tämän ryhmän tehtävänä on tukijärjestelmiin liittyvien rajausten selventäminen ottaen huomioon valvonnassa ja tukipäätösten tekemisessä havaitut ongelmat sekä kehittämisehdotusten laadinta tässä muistiossa asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi.</i>	MMM, tuottaja- ja yrittäjäjärjestöt
<i>Liittymissopimuksen artiklan 141 perusteella neuvotellaan tasoltaan riittävät tukivaltuudet Etelä-Suomen kasvihuonetuotannolle ja avomaan tuotannon varastointituuelle siten, että näiden sektoreiden tukipolitiikka jatkuu yhtenäisenä koko maassa.</i>	MMM
<i>Kesäkuussa 2003 hyväksytyyn EU:n uuden yhteisen maatalouspolitiikan mukaisen tilatukimallin sovellus on valittava siten, että nykyiset puutarhakasvien tuottajat eivät joudu epätasapainoiseen kilpailutilanteeseen.</i>	MMM
<i>Mikäli kansallisten tukien, LFA-tuen tai ympäristötuen uudistuksissa puutarhasektoriin kohdistuu muita sektoreita suurempia leikkauksia, on nämä menetykset kompensoitava muiden puutarhatuotannon tukien ratkaisuihin.</i>	MMM
<i>Puutarhatuotannon rakennus-, kone- ja laiteinvestointien avustus- ja korkotukiprosentti tulee mitoittaa siten, että tuen kannustinvaikutus on riittävä mutta ei tarpeettomiin investointeihin kannustava.</i>	MMM
<i>Investointitukihakemusten käsittelyssä korostetaan entistä enemmän asiantuntijoiden laatimien selvitysten ja yritysanalyysien merkitystä.</i>	MMM
<i>Investointitukijärjestelmä toteutetaan koko maassa yhtenäisillä ehdoilla ja mahdollisimman pitkäjänteisesti siten, että tukitasojen ja -ehtojen muutoksia tehdään mahdollisimman harvoin.</i>	MMM
<i>Kotimaisten polttoaineiden käyttöä lisätään kehittämällä puutarhatuotantoon soveltuvia laitteistoja ja tehostamalla käyttöönottoa ja käyttöön liittyvää neuvontatyötä sekä tukemalla käyttöönottoa liittyviä investointeja.</i>	Tutkimus, neuvonta, MMM
<i>Sukupolvenvaihdostukia ja nuorten viljelijöiden käynnistystukia on lisättävä sekä sovitettava puutarhayrityksille käyttökelpoisiksi.</i>	MMM
<i>Mikäli jonkin puutarhasektorin toimintaedellytykset heikkenevät merkittävästi nykyisestä, tulee ottaa käyttöön vastaava luopumiskorvausjärjestelmä kuin kasvihuonetuotannolla oli käytössä vuosina 1995-1998.</i>	MMM

3. Puutarha-alaa tukevien toimintojen voimavarojen turvaaminen

Toimenpide	Toteuttaja
<i>Kasvihuonetuotannon käyttämän energian verotuksesta on tehtävä selvitys, jossa Suomen verotuskäytäntöä vertaillaan kilpailijamaiden järjestelmiin. Energian verotuksesta päätettäessä on otettava aiempaa paremmin huomioon avoin kilpailutilanne ja kilpailijamaiden verotuskäytäntö.</i>	MMM, VM, tuottajat
<i>Puutarhatuotteiden arvonlisäverokantoja tulee alentaa niissä puitteissa kuin valtiontalous ja muun verotuksen muutospainet sen mahdollistavat.</i>	VM, MMM
<i>Työvoimapolitiikkaa tulee kehittää siten, että lyhytaikainen lisääntynyt työvoimantarve voidaan kattaa. Puutarha-alan työvoimaan liittyvää tarveharkintaa varten tulee vahvistaa yhtenäiset periaatteet koko maahan.</i>	TM, MMM
<i>Torjunta-ainelainsäädäntöä on yhtenäistettävä siten, että pienimennekkisten aineiden hyväksymismenettely voidaan perustaa muissa pohjoisen Euroopan maissa tuotettuihin dokumentteihin</i>	MMM/KTTK
<i>Kauppavalmisteiden vyöhykehäilyä on edistettävä EU:ssa pienimennekkisillä aineilla niillä tuotantosuunnilla, joilla viljelyolosuhteet ovat toisiaan vastaavat (esimerkiksi kasvihuonetuotannossa).</i>	MMM/KTTK
<i>Torjunta-ainesäädöksiin on sisällytettävä mahdollisuus saada ongelmatapauksissa nopeasti rajoitettuun käyttöön torjunta-aineita, joiden tehoaine on EU:n positiivilistalla, vaikka kaupallinen valmiste olisi Suomessa hyväksymättä.</i>	MMM/KTTK
<i>Koetoimilupamenettely on säilytettävä torjunta-ainesäädöksissä myös uutuustuotteiden riittävän käytännön testauksen turvaamiseksi.</i>	MMM/KTTK

Toimenpide	Toteuttaja
Eri hallinnonalojen puutarhatuotantoa ohjaavat verotus-, rakentamis-, ym. säädökset arvioidaan ja arvioinnin perusteella tehdään vastuutahoille tarvittavat parannusehdotukset.	VM, YM, MMM, KTM
Puutarhatuotannon tutkimukseen MTT:n ja MMM:n budjetti- ja projektivarojen kautta osoitetun rahoituksen määrässä on huomioitava puutarhasektorin monimuotoisuus ja sen taloudellinen merkitys. Rahoituksen oikeudenmukainen taso on arvioitava ja sitä on toteutettava tutkimusmäärärahojen jaossa.	MMM, MTT
Työryhmä kannattaa puutarhatuotannon kasvinjalostustyöryhmän mietinnössään esittämiä toimenpiteitä. Erytisen tärkeänä työryhmä pitää kotimaisen puutarhakasvien jalostuksen ja tervetaimituotannon voimavarojen turvaamista.	MMM
Puutarhatuotannon neuvonnalle suunnattavien resurssien määrässä on pyrittävä sellaiseen tasoon, että viljelijät pystyvät kohtuullisilla omilla panostuksilla käyttämään neuvontapalveluita.	MMM
Puutarhatuotannon asiantuntijoiden tulee sijoittua etupäässä organisaatioihin, joiden muu henkilöstö pystyy tukemaan asiantuntijoiden työtä ja kehittymistä. Asiantuntijoiden määrä on mitoitettava siten, että he pystyvät viljelijöiden tapaan erikoistumaan riittävästi eri tuotannonaloille. Sijoitusorganisaatioiden on panostettava henkilöstön ammattitaidon kehittämiseen koulutuksella sekä kansainvälisten yhteyksien lisäämisellä.	Neuvonta, tuottaja- ja yrittäjäjärjestöt, MMM
Puutarha-alan neuvonnan ja asiantuntijapalveluiden viime vuosien kehitystä sekä järjestämistä tulevaisuudessa on arvioitava suhteessa maa- ja metsätalousministeriön ja elinkeinon omiin tavoitteisiin sekä eri sektoreiden ja tehtäväalueiden tarpeisiin ja riittävään resursointiin. Käytettävissä olevat resurssit on kohdennettava mahdollisimman tehokkaasti ja tuloksellisesti.	Neuvonta- ja puutarhajiärjestöt, MMM
Puutarha-alan koulutuskenttää on kehitettävä siten, että peruskoulutuksen suhde työvoimatarpeeseen on tasapainossa. Osan oppilaitoksista tulisi tarjota pitkälle erikoistunutta koulutusta eri puutarhatuotannon aloilla esimerkiksi ammattitutkintojärjestelmän mahdollisuuksia hyödyntämällä. Oppisopimuskoulutusjärjestelmää tulisi kehittää puutarha-alan tarpeita silmälläpitäen.	OPM, MMM
Opetusministeriön maatalous- ja ympäristöalan koulustoitimikunnan yhteyteen on koottava neuvoo-antava puutarha-alan koulutuksen asiantuntija- ja viranomaiselin, joka seuraa puutarhaopetuksen valtakunnan tason kehitystä ja antaa suosituksia koulutuksen määrästä ja sisällöstä sekä sen vaatimasta resursoinnista.	OPM, MMM, Puutarhaliitto
Selvitetään mahdollisuudet luoda yrittäjäkunnan uusiutumista ja perheyriyksen sukupolvenvaihdoksia tukeva ammattikorkeakoulutasoinen yrittäjäkoulutusohjelma.	OPM, tuottaja- ja yrittäjäjärjestöt, oppilaitokset
Hankkeiden viranomaisrekistereitä on kehitettävä siten, että yksittäisten toimialojen hankkeiden määrän ja sisällön seuraaminen on mahdollista. Puutarha-alan hankkeista kootaan hankerekisteri edistämään eri hankkeiden ja toimijoiden välistä tiedonvaihtoa. Hankkeiden käynnistykseen ja toimeenpanoon liittyvää opastusta ja tiedotusta lisätään.	MMM, SM, TM, KTM Puutarhaliitto
Panostusta puutarhaelinkeino valtakunnallisiin ja alueellisiin hankkeisiin tulee lisätä. Tässä puutarhastrategiassa ja elinkeinon omissa kehittämissuunnitelmissa esitetyt keskeiset kehittämisalueet on otettava riittävästi huomioon alue- ja rakenneohjelmien valmistelussa ja tarvittaessa niistä on laadittava oma toimenpidekokonaisuus tulevan rahoituskauden ohjelmiin.	MMM, SM, TM, KTM

4. Ympäristö- ja puutarhapoliitiikan yhteensovittaminen

Toimenpide	Toteuttaja
<i>Ympäristönäkökohtien huomioimista puutarhatuotannossa on edistettävä maatalous- ja ympäristöhallinnon sekä tuottaja- ja yrittäjäjärjestöjen yhteistyössä toteuttamalla koulutuksella ja tiedotuksella.</i>	MMM, YM, tuottaja- ja yrittäjäjärjestöt
<i>Ympäristönsuojeluyhdistä tehtäviä investointeja on tuettava korkeammalla tukiasteella kuin tuotannollisia investointeja.</i>	MMM
<i>Ympäristötukijärjestelmää on jatkettava avomaan puutarhatuotannossa. Järjestelmä on muotoiltava siten, että sen kannustinvaikutus on riittävä ja toimenpiteet mahdollisimman hyvin tuotantosuuntaan sopivia.</i>	MMM
<i>Mahdolliset puutarha-alaa koskevat ympäristölainsäädännön muutokset toteutetaan niin, että yrityksillä on riittävästi siirtymäaikaa sopeutua niihin.</i>	YM, MMM
<i>Ympäristöministeriössä valmisteilla olevan viherstrategia-mietinnön linjaukset on otettava huomioon mietittäessä maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön vastuunjako elinkeinotoiminnan ohjauksessa ja kehittämisessä.</i>	YM, MMM
<i>Puutarha-alaa koskevaa ympäristölainsäädäntöä valmisteltaessa mukaan on otettava alaa tuntevia asiantuntijoita.</i>	YM, tuottaja- ja yrittäjäjärjestöt
<i>Mikäli ympäristölupavaatimus puutarhatuotannossa yleistyy, pienille yrityksille on laadittava nykyistä rajoitetumpaan dokumentointiin perustava lupamenettely.</i>	YM
<i>Tuoteyksikköä kohti kulumien tuotantopanosten käyttöä vähennetään siten, että ympäristökuormitus tuotettua satoyksikköä kohti on mahdollisimman alhainen.</i>	Tuottajat

**Puutarhatuotteiden arvonlisäveroprosentit eri EU-maissa
Kasvien ja leikkokukkien tuotanto**

	Koristekasvit	Elintarvikkeet
Belgia	6	6
Tanska	25	25
Saksa	7	7
Kreikka	8	4 tai 8
Espanja	7	7
Ranska	5,5	5,5
Irlanti	13,5	0
Italia	10	10
Luxemburg	6	3
Alankomaat	6 tai 19	6
Portugali	12	5
Suomi	22	22
Ruotsi	25	25
Yhdistynyt kuningaskunta	17,5	0

Lähde:

Komission kooste arvonlisäverokannoista eri maissa: komission internet-sivusto
http://europa.eu.int/eur-lex/fi/com/pdf/2003/com2003_0397fi01.pdf

GATT- MAATALOUSSOPIMUS Tukilaatikat

Maataloussopimus vaatii jäsenmaita alentamaan maataloustuottajille annettavia kansainvälistä kauppaa vääristäviä kotimaisia tukia 20 % perusajanjaksoon 1986-88 verrattuna. Kaikki tuet eivät kuitenkaan sisälly alennussitoumuksiin.

Vihreä laatikko - kotimaisen maataloustuen muotoja, joilla ei ole lainkaan tai on vain vähäisessä määrin kauppaa vääristäviä vaikutuksia tai vaikutuksia tuotantoon. Maataloussopimuksen mukaan näitä tukia ei tarvitse alentaa. Tällaisia tukia ovat mm. valtion toiminta tutkimuksessa, tautien hallinnassa, infrastruktuurissa ja ruokaturvassa. Samaan luokkaan kuuluvat suorat maksut tuottajille, kuten tietynlaiset tuotannosta erotetut tulotuet (income support), rakennesopeutusavustukset, suora ympäristötuki ja suorat alueelliset avustukset. Myös maksut, joilla tuetaan maatalouden ja maaseudun kehitystä kehitysmaissa (jotka muodostavat vain pienen osan yksittäisen tuotteen tuotantokustannuksista) kuuluvat vihreään laatikkoon.

Sininen laatikko - erityinen suorien, tuotekohtaisten tukien laatikko. Tuotannonrajoitusohjelmien alaisia suoria tulotukia, jotka eivät ole kotimaisen tuen alennussitoumuksen alaisia, kun ne perustuvat kiinteään alaan, kiinteään tuottoon, kiinteään eläinmäärään tai tulotuet perustuvat enintään 85 prosenttiin tuotannon perustasosta. Muun muassa EU:n CAP-tuet kuuluvat tähän laatikkoon.

Keltainen laatikko - tukia/toimia, joilla on kauppaa vääristäviä vaikutuksia ja vaikutuksia tuotantoon. Keltainen laatikon tuet ovat alennussitoumuksen alaisia. Tällaisia ovat esimerkiksi hintoja tukevat toimet tai tuet, jotka ovat sidoksissa suoraan tuotettuun määrään.

MMM:n vuonna 2003 julkaisemat työryhmämuistiot
(ISSN: 0781-6723)

- 2003:1 Kasvilajikeasioita käsittelevä työryhmä, ISBN 952-453-094-5
- 2003:2 Elintarvikkeiden innovaatiotyöryhmän muistio, ISBN 952-453-095-3
- 2003:3 Maataloudellisen tutkimuksen neuvottelukunnan muistio:
Maatalous- ja elintarviketutkimus vuosina 2002-2006, ISBN 952-453-096-1
- 2003:4 Maatalouden rahoitustyöryhmän 2002 muistio, ISBN 952-453-102-X
- 2003:5 Elintarviketalouden laatutietojärjestelmän (ELATI) hankeselvitys,
ISBN 952-453-103-8
- 2003:6 Suurtulvatyöryhmän loppuraportti, ISBN 952-453-104-6
- 2003:6b Slutrapport av storöversvämningarbetsgruppen, ISBN 952-453-137-2
- 2003:7 Maatalouden ympäristötuen seurantaryhmän väliraportti, ISBN 952-453-111-9
- 2003:8 Öljykasvistrategia, ISBN 952-453-119-4
- 2003:9 Mikrobilääkkeiden käyttösuositukset eläinten tärkeimpiin tulehdus- ja tartuntatauteihin, ISBN 952-453-120-8
- 2003:10 Ehdotus ympäristöterveydenhuollon laboratorioihin kohdistuvista viranomaisvaatimuksista, ISBN 952-453-121-6
- 2003:11 Metsätuhotyöryhmän muistio, ISBN 952-453-122-4
- 2003:12 Kalataloudellisten istutus- ja maksuvelvoitteiden toimeenpanoa ohjeistavan työryhmän raportti, ISBN 952-453-123-2
- 2003:13 Ehdotus periaatepäätökseksi elintarvikevalvonnan kehittämisestä,
ISBN 952-453-124-0
- 2003:14 Kananmunien tuotantostrategia, ISBN 952-453-125-9
- 2003:15 Selvitys Ylä-Lapin metsä- ja porotalouden etujen yhteensovittamisesta,
ISBN 952-453-127-5
- 2003:16 Elintarvikkeiden laatutietojärjestelmän ELATI Hankehallinnoinnin ohje
Helsinki 2003, ISBN 952-453-130-5
- 2003:17 Sokeristrategian väliraportti, ISBN 952-453-131-3
- 2003:18 MMM:n geenitekniikkastrategia ja toimenpideohjelma vuosille 2003-2007,
ISBN 952-453-132-1
- 2003:19 Kalaterveys 2008 – kalatautien torjuntastrategiat,
ISBN 952-453-134-8

- 2003:19b Fiskhälsa 2008 – strategier för bekämpning av fisksjukdomar,
ISBN 952-453-142-9
- 2003:20 Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan maksupolitiikkatyöryhmän muistio,
ISBN 952-453-148-8
- 2003:21 Tarttuvien eläintautien vastustaminen Suomessa,
ISBN 952-453-149-6
- 2003:22 Kauppanormityöryhmän muistio,
ISBN 952-453-150-X

ISBN 952-453-151-8
ISSN 0781-6723